

OPINNÄYTETYÖ

Tulkataanko vai suapiko tulukata? Murteiden käyttö suomen kielelle tulkkauksessa

Johanna Kurttila & Sami Järvelä

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

(240 op)

(5/2021)

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Viittomakielentulkin koulutusohjelma

Tekijät: Johanna Kurttila & Sami Järvelä

Opinnäytetyön nimi: Tulkataanko vai suapiko tulukata? Murteiden käyttö suomen kielelle tulkkauksessa.

Sivumäärä: 52 ja 8 liitesivua

Työn ohjaaja: Outi Kuvaja

Työn tilaaja: Kieliasiantuntijat ry, Hanna Gorschnik

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten viittomakielen tulkit ympäri Suomea käyttävät murteita suomen kielelle tulkkauksessa ja miten he itse suhtautuvat murteisiin. Halusimme tutkia, miten murteita käytetään tulkkauksen aikana erilaisissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa ja onko niiden käyttö yleistä ja hyväksyttävää. Tämän opinnäytetyön kohderyhmä ovat tulkit, jotka työskentelevät oman murrealueensa ulkopuolella. Tietoperustamme käsittelee joitakin suomen kielen eri kielimuotoja ja kieli-identiteettiä. Käsittelemme työssämme myös kielen tilannesidonnaisuutta ja tulkkauksen teoriaa. Työmme tilaajana toimi Kieliasiantuntijat ry.

Keräsimme tutkimusaineiston kyselylomakkeen ja ryhmähaastattelun avulla. Kyselyn toteutimme Webropol -ohjelmalla. Kysely jaettiin Kieliasiantuntijat ry:n jäsenviestin kautta sekä sosiaalisessa mediassa. Puolistruktuoitu ryhmähaastattelu toteutettiin etäyhteyksiä hyödyntäen. Kyselylomakkeeseen vastasi yhteensä 23 tulkkia, heistä neljä osallistui haastatteluun.

Tutkimustuloksista selvisi, että murteiden käyttö suomen kielelle tulkkauksessa erilaisissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa on tilannesidonnaista. Tutkimuksen mukaan tulkit suhtautuvat murteiden käyttöön tulkkauksessa positiivisesti. Vastaajat jakautuivat kolmeen ryhmään; niihin, jotka eivät käytä murteellista ilmaisua työssä lainkaan, niihin, jotka käyttävät murteellista ilmaisua päivittäin tilanteesta riippumatta. Viimeinen ryhmä käyttää murteita tulkkauksen aikana tilanteen niin salliessa. Tällaisia tilanteita olivat esimerkiksi erilaiset vapaa-aikaan sidoksissa olevat vuorovaikutustilanteet. Vastaajista suurin osa kuului tähän viimeiseen ryhmään. Kielen käytön vaikutuksesta identiteettiin pystyimme jaottelemaan vastaajat kahteen kategoriaan. Niihin, jotka kokivat muutoksen luonnollisena osana heitä ja heihin, jotka kokivat tunnemurteen menetyksen harmillisena.

Opinnäytetyön tuloksista on hyötyä sekä tulkikoulutuksessa, että kentällä työskenteleville tulkeille. Työn tilaaja Kieliasiantuntijat ry voi välittää tietoa ja tutkimuksesta saatuja tuloksia uuden tiedon ja näkökulmien esiin nostamiseksi. Työn tavoitteena on herättää keskustelua kielenkäytön variaatioista erilaisissa tulkatuissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa.

Asiasanat: suomen kieli, murteet, kieli-identiteetti, tulkkaus, viittomakielentulkit

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Degree Programme in Sign Language Interpreting, Bachelor's Degree

Author: Johanna Kurttila & Sami Järvelä

Title: Tulkataanko vai suapiko tulukata? Use of regional dialects when interpreting to spoken Finnish language

Number of Pages: 52 and 8 attachment pages

Supervisor: Outi Kuvaja

Commissioned by: Kieliasiantuntijat ry, Hanna Gorschelnik

Main goal for this Bachelors thesis was to find out how sign language interpreters in Finland use dialects when interpreting to spoken language and what they think about dialects generally. Intention was to acquire information how different regional dialects are used in different kinds of interpreted situations. Also are dialects common part of interpretation and acceptable when interpreting to spoken Finnish. Focus group for this BA was interpreters who are working outside from their own regional dialect area. Theoretical framework for this study was language variants in spoken Finnish, language identity and language situationally from theory of interpretation. Commissioner for this thesis was Kieliasiantuntijat ry which is the trade union for interpreters and translators for spoken and signed languages in Finland.

The research methods used in this thesis were a quantitative Webropol survey and a qualitative group interview. Link to the survey was shared via Kieliasiantuntijat associations monthly news letter and on social media and it got 23 answers. Also four of them participated in group interview which was executed via Zoom.

Results showed that dialects are seen mainly positively and acceptability varied depending on the situation. Answers can be categorized in three different groups. First those, who don't use dialects at all. Secondly to those, who use dialects daily and on any given situation. Thirdly to those, who thinks it depends on the situation ie. leisure. Last group being the biggest one.

Looking at the language in use and how it affects one's identity, results can be pointed out for two main groups. Those, who thin that the change is evident part of the process and to those who started to yearn the loss of one's native dialect.

Results of this thesis can be used by lecturers when teaching interpreting students and by interpreters in their every day work. Intension was to start conversation about language variants in different situations both in-person interpreting and on remote interpreting. Also further study is needed to establish whether spoken Finnish dialects are a thing that deaf customers are aware of and how interpreters should interpret different FinSL variants to spoken Finnish.

Keywords: finnish language, dialects, language identity, interpreting, sign language interpreters

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	8
	2.1 Aiheen rajaus	8
	2.2 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset	9
	2.3 Tutkimusmenetelmät	9
	2.4 Tilaaja	10
3	SUOMEN KIELI JA KIELIMUODOT	11
	3.1 Kielen variaatiot.....	11
	3.2 Yleiskieli ja kirjakieli.....	12
	3.3 Puhekieli	12
	3.4 Murteet.....	13
	3.5 Kieliasenteet.....	16
4	KIELI, IDENTITEETTI JA TILANNESIDONNAISUUS.....	17
	4.1 Kieli ja identiteetti	17
	4.2 Kielen tilannesidonnaisuus	18
	4.3 Murteet tulkatuissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa	19
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	22
	5.1 Kyselyn laatiminen	22
	5.2 Haastattelu	24
6	TUTKIMUSTULOKSET JA ANALYSOINTI	27
	6.1 Vastaajien taustatiedot	27

6.2	Murteiden käyttö erilaisissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa	31
6.3	Palautteen saaminen ja tulkkien kokemukset	32
6.3.1	Murteiden käytön vähentäminen	33
6.3.2	Vaikutukset kieli-identiteettiin	35
6.4	Tulkkien näkemys murteiden käytön sallittavuudesta erilaisissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa.....	37
6.5	Etätulkkkaus.....	39
6.6	Yhteenveto	40
7	POHDINTAA.....	41
7.1	Tutkimustulosten luotettavuus ja eettisyys	41
7.2	Tutkimuskysymyksiin saadut vastaukset.....	43
7.3	Tutkimustulosten hyödyntäminen ja mahdolliset jatkotutkimusaiheet	46
7.4	Lopuksi	47
	LÄHTEET	49
	LIITTEET.....	53

1 JOHDANTO

Olemme kotoisin eri puolelta Suomea, ja arkikielessämme omat murteelliset taustamme tulevat esiin vahvasti. Tämä on herättänyt paljon keskustelua opintojemme aikana, joten päätimme perehtyä aiheeseen tarkemmin opinnäytetyön kautta. Opintojen aikana meille on jäänyt käsitys siitä, että murre tai tausta ei saisi erottua tulkin puheesta, vaan tulkin käyttämän kielen tulisi sulautua kontekstiin. Olemme jääneet kuitenkin miettimään sitä, miten asiaan suhtaudutaan ”kentällä” ja sitä, miten tulkit itse asian kokevat, joten päätimme ottaa asiasta selvää ja perehtyä aiheeseen tarkemmin opinnäytetyön kautta.

Tutkimuksemme kohteena on murteiden käyttö suomen kielelle tulkkauksessa. Suomessa murteiden käytöstä puheelle tulkkauksessa on tällä hetkellä vähän tutkimustietoa. Kaksi opinnäytetyömme tutkimuskysymystä käsittelee murteiden käyttöä erilaisissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa. Haluamme tietää, miten tulkit eri puolella Suomea käyttävät puhuttua kieltä työssään ja miten he itse suhtautuvat murteiden käyttöön tulkkauksessa. Tarkoituksena on selvittää, miten ja millaisissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa murteita käytetään tulkkauksessa, ja onko niiden käyttö suomen kielelle tulkkauksessa yleistä ja hyväksyttävää vai tulisiko kaikilla tulkeilla olla yhteinen puhekieli. Miten koetaan se, jos puheelle tulkkauksessa välittyy tulkin tausta? Saako puheessa kuulua murre, jota ei ole lähtökielessä? Peilaamme tutkimustuloksia myös Dennis Cokelyn (1992) virheluokitteluun siitä näkökulmasta, onko tulkin murteellisessa ilmaisussa kyse strategisesta selviytymiskeinosta, lisäyksestä tehtyyn tulkkeeseen vai korvaantumisesta.

Tutkimuksemme tavoitteena on lähestyä aihetta myös kieli-identiteetin näkökulmasta. Kolmesta tutkimuskysymyksestämme yksi käsittelee tulkkien kieli-identiteettiä ja sen mahdollisia muutoksia tulkin työn myötä. Haluamme opinnäytetyömme avulla selvittää, miten tulkkien kieli-identiteetit ovat muuttuneet työssä ja vapaa-ajalla.

Opinnäytetyön pohjana meillä on vuonna 2019 valmistuneen Hollantilaisen Tessa Heldensin EUMASLI-lopputyö *The Influence of Interpreter Accent on the Hearing Person’s Perception of Deaf People*. Pro gradu -tutkielmassaan hän tutki tulkin aksentin tai murteen vaikutusta kuulevaan, kun kuuleva muodostaa mielikuvaa kuurosta henkilöstä tulkkeen perusteella. Tutkimuksessa tehtiin pieni sivututkielma ”Interpreters’ point of view” (suom. tulkin näkökulma), jonka toistamme hieman muunneltuna. Näin pystymme saamaan tutkimustuloksia Suomesta siitä, mitä tulkit ajattelevat murteiden käytöstä erilaisissa toimeksiannoissa. Lisäksi pääsemme

tarkastelemaan tuloksiamme eurooppalaisessa viitekehyksessä; onko murteiden käytöllä tulka-
tuissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa eroavaisuuksia.

Opinnäytetyömme on kvantitatiivinen, eli määrällinen tutkimus, jota tukee kvalitatiivinen, eli
laadullinen tutkimusmuoto. Tutkimusaineistoa kerätään kyselylomakkeella Webropol -ohjel-
man avulla (liite 1). Keräämme kyselyä täydentävää tutkimusmateriaalia myös etäyhteyden
kautta toteutettavalla teemahaastattelulla. Kysely on tarkoitettu kaikille suomessa toimiville
viittomakielen tulkeille, pääpainon pidämme kuitenkin tulkeissa, jotka työskentelevät itselle
vieraalla murrealueella.

Rajaamme viittomakielen alueelliset vaihtelut tutkimuksen ulkopuolelle, koska suomenkieli-
sinä meidän on luontevampaa ja lopputuloksen kannalta luotettavampaa tutkia äidinkielemme
alueellisia vaihteluita. Opinnäytetyön tilaajana toimii Kieliasiantuntijat ry ja opinnäytetyömme
toteutetaan parityönä.

Opinnäytetyömme tuloksista voivat hyötyä sekä viittomakielen tulkkikouluttajat että kentällä
työskentelevät tulkit arjessaan. Toivomme, että opinnäytetyömme tilaaja Kieliasiantuntijat ry
voi välittää tutkimustuloksista saatuja tietoja jäsenilleen. Tuloksia voidaan soveltaa myös pu-
huttujen kielten tulkeille. Toivomme, että työmme herättää tulkkien keskuudessa keskustelua
kielenkäytöstä työssä sekä siitä, millä tavalla kieltä voi varioida tulkkauksen aikana.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Viittomakielen tulkkaus on alana marginaalinen. Suomessa voit opiskella viittomakielen tulkiksi kahdella paikkakunnalla, Diakonia-ammattikorkeakoulun (Diak) Turun kampuksella sekä Humanistisen ammattikorkeakoulun (Humak) Helsingin kampuksella (Rainò & Vik 2020, 23). Kun alaa vertaa yleisesti tunnetumpaan alaan, kuten sähkötekniikan insinöörin tutkintoon, saadaan opintopolku.fi palvelusta tulokseksi 74 eri koulutusmahdollisuutta, joista 39 oli ammattikorkeakouluja ja 35 yliopistokoulutuksia. Tuloksista voidaan päätellä, että sähkötekniikan insinööriksi voit opiskella laajalti ympäri Suomea, mahdollisesti myös omalla murrealueellasi. Viittomakielen tulkikoulutukseen haluavilla tilanne on harvoin samankaltainen.

2.1 Aiheen rajaus

Olemme kaksi pääkaupunkiseudulle muuttanutta tulkkiopiskelijaa täysin erilaisilla murretaustoilla. Johanna on kotoisin Pohjois-Savosta, itämurteiden alueelta ja Sami Pohjois-Pohjanmaalta, länsimurteiden alueelta. Kun laitetaan ihmisiä samaan tilaan eri taustoilla ja eripuolilta Suomea, käytetty kieli ja sen eri variaatiot nousevat väistämättä pintaan keskusteluissa. Murteidemme vahva läsnäolo puheessamme on kiinnittänyt huomiota muissa ihmisissä opintojen aikana. Olemme opiskelemassa puheammattiin paikkakunnalla, josta emme ole kotoisin. Tällaiset tilanteet ovat pistäneet meidät pohtimaan omaa tilannettamme sekä vertailemaan sitä muihin, jo alalla työskenteleviin tulkkeihin. Tulkkauslalla on varmasti monia ihmisiä samankaltaisine kokemuksineen. Voimmeko kuulostaa Savolaisilta tai Pohjanmaalaisilta Helsingissä ja jos voimme niin missä määrin? Vai pitääkö meidän sulautua joukkoon ja alkaa bamlaa stadii, niin teennäiseltä kuin sen kirjoittaminenkin näin toispaikkakuntalaisena tuntuu? Nämä kysymykset eivät jättäneet meitä rauhaan, vaan päätimme ryhtyä tutkimaan asiaa.

Tällä hetkellä Suomesta löytyy vähän tutkimustietoa murteiden käytöstä tulkkauksessa. Yksi opinnäytetyö aiheeseen liittyen on tehty vuonna 2007, kun Tiira selvitti haastattelun avulla viideltä tulkilta, sekä kuulevilta tulkinkäyttäjiltä; häiritseekö tulkin murre puheelle tulkkauksessa. (Tiira, E. 2007.) Halusimme tutkia asiaa enemmän laajemmasta näkökulmasta hyödyntämällä myös kvantitatiivista tutkimusmenetelmää, sekä lähestymällä aihetta hieman erilaisten tutkimuskysymysten avulla. Halusimme tietää, miten tulkit käyttävät puhuttua kieltä työssään eri puolilla Suomea.

Rajaamme opinnäytetyöstämme viittomakielen murteelliset variaatiot tutkimuksen ulkopuolelle, sillä koemme tulosten kannalta saavamme luotettavampaa tietoa tutkiessamme oman äidinkielemme ilmiöitä. Suomen kielen murteita voidaan tutkia alueellisesti, kun taas viittomakielen murteita ei ole systemaattisesti kartoitettu eikä kerätty. Viittomakielisten murteiden tiedetään kuitenkin linkittyvän valtiollisiin kuurojen kouluihin. Vanhempi viittomakielinen kansa pystyy edelleenkin kertomaan toistensa viittomistyylistä, kuka on opiskellut esimerkiksi Oulussa ja kuka Turussa. Tämä ilmiö on kuitenkin muuttumassa, sillä nykyisen inklusioperiaatteen mukaisesti kuulovammaiset lapset lähetetään heidän lähikouluunsa, joten viittomakielinen kieliperinne ja kulttuuri ei siirry sukupolvelta toiselle, kuten aiemmin. (Malm & Östman 2000, 20–21; Seilola 2018, 15.)

2.2 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tavoitteena oli saada tulkkausalan toimijoille jaettavaksi tietopaketti murteiden käytöstä tulkattaessa suomalaiselta viittomakieleltä suomen kielelle. Tavoitteenamme oli kerätä tietoa siitä, millaisissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa murteiden käyttö on sallittua tai onko se sallittua. Pyrimme myös keräämään tietoa siitä, onko eri murrealueilla vaihtelua murteiden käytöstä tulkatuissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa. Tarkoituksenamme oli tutkia ja ymmärtää murteisiin liittyviä ilmiöitä ja käytänteitä tulkkauksen näkökulmasta. Tavoitteenamme oli saada kerättyä tietoa mahdollisimman kattavasti ympäri suomea ja luovuttaa tietopaketti tilaajallemme Kieliasiantuntijat ry:lle.

Tutkimuskysymykset:

1. Millaisia kokemuksia viittomakielen tulkeilla on suomen kielelle tulkkauksessa oman murteen käytöstä itselle vieraalla murrealueella?
2. Millaisissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa murteiden käyttö on sallittua suomen kielelle tulkkauksessa?
3. Miten tulkkien kieli-identiteetit ovat muuttuneet työn myötä?

2.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksemme tiedonkeruumenetelminä olivat avoin kyselylomake sekä puolistrukturoitu temahaastattelu. Näin ollen saamme kyselylomakkeen kautta kvantitatiivista, eli määrällistä tilastotietoa, sekä haastattelun kautta kvalitatiivista, eli laadullista tietoa. Päätimme hyödyntää molempia menetelmiä rinnakkain, koska näin ollen pystyimme laajentamaan saamamme tiedon

koskemaan koko aineistojoukkoa, eli viittomakielen tulkkeja, joihin muutoin olisi mahdotonta saada otetta. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara [1997] 2008, 132–133, 190, 200.)

Halusimme tavoittaa mahdollisimman monta tulkkia eri puolilta suomea, jotta saisimme kattavaa ja luotettavaa tietoa aiheesta. Kyselyn tiedonkeruun toteutimme Webropol -ohjelman avulla. Ryhmähaastatteluun osallistui kolme tulkkia. Haastattelu toteutettiin Zoomin etäyhteyksiä hyödyntäen. Lisäksi yksi tulkki vastasi haastattelukysymyksiin lähettämällä ääniviestinä vastaukset meille erikseen.

Webropol -kysely oli avoinna 11.11.2020–11.01.2021 välisen ajan. Kysely koostui avoimista ja monivalintakysymyksistä. Loppuun jätimme vielä avoimen kohdan, johon vastaaja pystyi halutessaan kirjoittamaan ajatuksiaan tai jotakin muuta, mitä lomakkeessa ei tullut ilmi. Haastateltavaksi oli mahdollista ilmoittautua lisäämällä sähköpostiosoite kyselylomakkeeseen sitä varten varattuun kohtaan. Muilta osin kyselyyn vastaaminen toteutui anonymisti.

2.4 Tilaaja

Opinnäytetyön tilaaja on Kieliasiantuntijat ry. Se on vuonna 2019 perustettu ammattijärjestö, jonka jäsenet työskentelevät asiantuntijoina kielten ja viestinnän parissa. Yhdistys on aloittanut toimintansa vuonna 2019, kun Käännösalan asiantuntijat KAJ ry, sekä Suomen viittomakielen tulkit ry yhdistyivät. Kieliasiantuntijat ry kuuluu Akavan Erityisaloihin ja yhdistyksen tehtävä on alalla työskentelevien työolojen parantaminen sekä alan kehittäminen yhdessä työelämän edustajien sekä korkeakoulujen kanssa. (Kieliasiantuntijat 2021a.)

Ammattijärjestö valikoitui tilaajaksi, sillä halusimme tavoittaa mahdollisimman paljon viittomakielentulkkeja ympäri suomea. Kieliasiantuntijat ry:n kautta meillä oli mahdollisuus saada kyselylomake ja opinnäytetyön tulokset laajaan levitykseen tulkkien tietoisuuteen. Tämän työn työelämäohjaajana toimi Kieliasiantuntijat ry:n toiminnanjohtaja Hanna Gorschnik.

3 SUOMEN KIELI JA KIELIMUODOT

Kieli on osa identiteettiämme. Kielen avulla pystymme ilmaisemaan esimerkiksi sen, keitä olemme ja mihin ryhmään haluamme kuulua. (Uusi-Hallila, 2006a.) Suomi on osa uralilaista kielikuntaa. Suomessa noin 4,9 miljoonaa ihmistä puhuu suomea äidinkielenään, kun taas Suomea toisena kielenä käyttää yli puoli miljoonaa ihmistä. (Kotimaisten kielten keskus 2021a.) Äidinkielestä voidaan käyttää myös nimitystä kotikieli tai oma kieli (Kotimaisten kielten keskus 2021d). Tässä työssä keskitymme viittomakielen tulkkeihin, joiden äidinkieli on suomi.

3.1 Kielen variaatiot

Kielen sisään on rakentunut erilaisia muunnoksia, joita kutsutaan kielen varieteeteiksi eli kielimuodoiksi (Räsänen 2010). Yksikään kieli ei ole yhtenäinen, vaan jokaisesta on havaittavissa variaatioita. Kielen vaihteluun voi liittyä esimerkiksi ajallisuus, sillä kieli muuttuu jatkuvasti. Jos verrataan nykyistä suomen kieltä esimerkiksi 1900-luvulla käytettyyn kieleen, se ei ole enää entisensä. Kieltä voidaan varioida myös paikallisesti, sillä eri kaupunkien väleillä kielenkäytössä on eroja. Myös ihmisen ikä, sosiaalinen asema ja koulutus vaikuttavat kieleen ja kielenkäyttäjät osaavat myös varioida kieltä erilaisten tilanteiden käyttötapojen mukaan. Tätä kutsutaan kielen rekisteriksi. Jokaisella ihmisellä on kuitenkin omat tapansa puhua ja kirjoittaa, eli kielellistä vaihtelua tapahtuu myös yksilöllisellä tasolla. (Lehikoinen 1995, 90.) Meistä jokainen elää ympäristössä, jossa kieltä käytetään hyvinkin monipuolisesti. Tämän johdosta hallitsemme useita erilaisia tapoja käyttää kieltämme erilaisissa tilanteissa. (Heikkinen & Mantila 2011, 18.) Kielessä ei ole kyse vain rakenteellisesta järjestelmästä tai suuresta määrästä sääntöjä sen sisällä, vaan toiminnasta, joka on sidoksissa kieltä käyttävään yhteisöön ja sen tapoihin arvottaa ja tehdä hahmotelmia maailmasta ympärillämme (Piippo 2016b, 24).

Erilaisia kielimuotoja ovat esimerkiksi ikään, ammattiin tai sosiaaliseen tilanteeseen liittyvät kielimuodot (Kotimaisten kielten keskus 2021a). Myös suomen kirjakieli perustuu murteisiin ja sieltä tuleviin piirteisiin. Se, että kirjakieli perustuu murteisiin, koskee kaikkia kielen piirteitä, kuten äänneitä, muoto- ja lauserakennetta, sekä sanastoa. Vaikka yleis- ja kirjakielessä kaikki piirteet perustuvatkin murteisiin, on ero näiden kahden välillä huomattava. Tähän vaikuttaa paljon se, että murteet ovat yleensä vain puheessa ilmenevä ominaisuus ja kirjakieli nimensä mukaan vain kirjoitetussa kielessä ilmenevä muoto. Puhutussa ja kirjoitetussa kielessä on aina eroja ja tämä koskee myös muita kieliä, ei vain suomea. Vaikka yleispuhekieli onkin

hyvin samankaltainen kuin kirjakieli, on niidenkin välillä eroja. Kuitenkin yleispuheen ja murteiden välillä ero on huomattava. (Tuomi 1986.)

3.2 Yleiskieli ja kirjakieli

Yleiskieli on määritelty niin, että se on kaikille yhtenäinen ja kirjoitettu kielimuoto, johon on liitetty omat sääntönsä. Kyseessä on kielimuoto, jota voidaan pitää keinotekoisena muotona, joka pohjautuu eri murteista saatuihin piirteisiin. Sen normitettu muoto on vähitellen harventumassa, vaikka alun perin sen tarkoituksena on ollut yhdistää suomalaisia. Yleiskielen käyttö vähenee, kun sitä korvataan erilaisilla voimassa olevilla murteilla, puhekielellä, sekä muilla vierailla kielillä. (Heikkinen & Mantila 2011, 19, 156, 169.) Kun sitä verrataan muihin kielimuotoihin, yleiskieli ei ole sen neutraalimpi muoto kuin muut, vaan jokaiselle kielenkäyttötavalle on omat käyttötapaansa- ja aikansa. Kun niitä käytetään oikein niille soveltuvissa ympäristöissä, ne kuulostavat kuulijan korvaan neutraaleilta, eivätkä ilmaukset herätä erityistä huomiota. Yleiskieltä voidaan pitää neutraalina vain kirjoitetussa muodossa tai muodollisessa puheessa. (Piippo 2016b, 25–26.) Kirjakieli, eli arkipuheessa tunnetumpi sana yleiskieli, on kirjoitettua, kirjallisiin perinteisiin perustuvaa ja sen mukana elävää kieltä, jota ohjaa kielenkäyttäjien yhteinen säännöstö (Lehikoinen 1995, 90).

Yhteinen kirjoitettu suomen kieli, eli lyhyemmin yleissuomi on kuitenkin muuttumassa. Tähän vaikuttaa ihmisten tutustuminen uusiin kulttuureihin ja kieliin. Yleiskieli on edelleen käytössä, mutta sen lisäksi voidaan käyttää hyvin erilaisia kielimuotoja erilaisissa tilanteissa, kuten esimerkiksi slangia, puhekieltä tai näitä eri tavoin yhdistettynä. Voimme jatkuvasti kuulla ja nähdä eri kielen muotoja ympärillämme. Jossakin kirjoituksessa tai puheenvuorossa voi olla havaittavissa kielen eri muotojen sekoituksia, sillä tällainen ilmiö on osa kieltä ja sen luonnetta. Kielen sekoittuessa siitä voidaan havaita esimerkiksi murteita, yleispuhekieltä, arkipuhekieltä tai vaikka jonkin alan erityistä sanastoa. Kielelle on tyypillistä, että se muuttuu jatkuvasti. (Heikkinen & Mantila 2011, 17–18.)

3.3 Puhekieli

Niin kuin edellisessä kappaleessa mainitsimme, puhdas ja huoliteltu yleiskieli on muuttumassa. Yhä harvemmin näkee suomalaista, jonka puhe on puhtaasti kirjakielen, eli yleiskielen kaltaista, vaan yleisemmin käytössä on vapaamuotoisempi puhekieli. Tämäkään kielimuoto ei ole

yhtenäinen, vaan sisältää variaatioita tilanteesta ja puhujasta riippuen. Suomalaisten ilmaise-
massa puhekielessä on usein havaittavissa vaikutuksia siitä, mistä puhuja on kotoisin tai minkä
ikäinen hän on. Esimerkiksi nuorten puhekielellä on selvä ero vanhempien ihmisten käyttämään
kieleen, sillä nuorten puhe erottuu kirjakielisestä ilmaisusta selvemmin kuin vanhempien pu-
hujien. Ero vanhemman väestön puhekielessä ja kirjakielessä on myös huomattava, mutta ei
niin yksiselitteisesti, kuin nuorten kielestä voidaan sanoa. (Lehikoinen 1995, 150.)

Yleispuhekieltä joustavampana muotona pidetään arkista puhekieltä, johon liittyy paljon vari-
aatioita esimerkiksi iän, koulutuksen, kotipaikan tai sosiaalisen ryhmän mukaan. Puhekieleen
sisältyy paljon vaihtelua myös tilannesidonnaisuuden vuoksi. (Lehikoinen 1995, 91.) Tänä päi-
vänä yhä enemmän myös julkisissa puheissa, sekä kirjoituksissa on havaittavissa puhekielen
piirteitä. Tähän ilmiöön on vaikuttanut ajan saatossa monipuolisten tiedotusvälineiden käyttö,
kuten internet, sekä vieraat kielet ja niiden vaikutus arkiseen puhetapaan. (Heikkinen & Mantila
2013, 26–27.) Nykypuhekieltä pidetään alueellisten murteiden jatkeena (Mielikäinen & Palan-
der 2014, 12). Jotkut murrepiirteet ovat levinneet niin, että samaa piirrettä saatetaan käyttää
laajasti usealla eri murrealueilla. Tämän myötä on todennäköistä, että kyseistä piirrettä nähdään
myös nykypuhekielessä. Jotkin piirteet, joita murteissa ilmenee, ovat muodostuneet puheessa
niin yleiseen käyttöön, että ne ovat levinneet murrealueelta toiselle. (Lehikoinen 1995, 150.)

Slangi on myös yksi puhekielen muoto, jota voidaan kuvata hyvin samankaltaiseksi kielimuo-
doksi arkisen puhekielen kanssa, sillä näiden kahden välinen linjaus ei ole täysin määriteltä-
vissä. Slangi on ominaista erilaisille sosiaalisille ryhmille sen iän, ammatin, harrastuksen ym.
mukaan. Slangi eroaa murteista ja muista kielimuodoista siinä, että slangia ei käytetä täysin
itsenäisenä puhekielen muotona, vaan sen rinnalla käytetään myös muita muotoja samanaikai-
sesti. Sen pääasiallinen tarkoitus on tuoda esiin jonkin ryhmän omaa arvomaailmaa, sekä vah-
vistaa kyseistä kieliyhteisöä. Slangille tyypillistä on lainasanojen käyttö. Tunnetuimpana slan-
gina voidaan pitää Helsingin vanhaa slangia, jossa on lainattu sanoja ruotsin- sekä venäjän kie-
lestä, sillä kyseinen kielimuoto on saanut alkunsa kaksikielisten keskuudessa. (Lehikoinen
1995, 91, 155.)

3.4 Murteet

Suomen kieli jakautuu useisiin erilaisiin murteisiin (Kotimaisten kielten keskus 2021b). Ihmis-
ten käyttämään kieleen vaikuttaa hyvin paljon se, mistä he ovat kotoisin. Murre, toiselta nimel-
tään kansanmurre tai paikallismurre on yksi kielen muoto, jota puhutaan paikallisesti sen oman

väestön keskuudessa. (Lehikoinen 1995, 91, 150.) Sana “murre” on johdos sanasta “murtaa”, mutta tähän on kuitenkin kaksi eri näkökulmaa. Yleinen ajatus on, että murteessa on kyse sanojen murtamisesta, kun taas murteentutkimuksen näkökulmasta, kyse on neutraalista sanasta, johon ei liity murtamista. Tutkimuksen mukaan yleiskielikin on yksi murre. Kun ihmiset puhuvat murteista, yleinen ajatus kuitenkin on, että se on oma kansanomaisen kielimuoto, joka erottuu yleiskielestä sen alueellisuuden vuoksi ja jolla ei ole vakiintunutta kirjallista muotoa. Murteet liitetään yleisen ajatuksen mukaan maaseutuun, mutta kaupunkimurteitakin on olemassa. (Hurta 2007.) Murteet ovat syntyneet, kun ihmiset olivat asettuneet yhteen paikkaan asumaan ja työskentelemään. Ajan kuluessa jokaiselle alueelle ja sen yhteisölle muodostui oma kielimuotonsa, murre. (Kotimaisten kielten keskus 2021c.) Suomalaiset murteet on jaettu kahteen ryhmään; länsi- ja itämurteisiin, joista murteet jakautuvat vielä kahdeksaan päämurreryhmään, ja siitä edelleen pienempiin alaryhmiin. Tarkempi jaottelu on muuttunut vuosien saatossa, kun murteetkin ovat muuttuneet, mutta länsi- ja itämurteiden kahtia jaottelu on säilynyt samana 2000- luvulle saakka. (Mielikäinen & Palander 2014, 54–55.) Kuvassa 1 on esitetty murrealueet kartalla suomessa.

Kuva 1 Kielipoliisi. Suomen murteet 2015

Tavallisesti ihmiset tekevät murteista havaintoja sen perusteella, kuulostavatko ne tutuilta vai eivät. Ihmiset kiinnittävät keskustelun aikana huomiota erityisesti d-, i-, s-, tai vierasperäisiin kirjaimiin puheessa. Murteelliseen ilmaisuun kuuluu sanojen venyttäminen, poisjättö, lisääminen, korostaminen tai niiden uudelleenmuotoilu. Murre sanojen venyttämisestä tunnettu esimerkki on savolaismurteet, erityisesti Pohjois-Savon alue. (Mielikäinen & Palander 2014, 112, 133, 140.) Murteiden tutkimustyössä pääpaino keskittyy kuitenkin murteiden äänne- ja muotorakenteisiin, sekä niiden välisiin eroihin (Hurta 2006).

Vaikka alun perin arvioitiin, että yleiskieli tulisi yhdistämään suomalaisia ja sitä alettaisiin käyttää kaikissa tilanteissa, ei tämä kuitenkaan toteutunut. On myös huomattu, että erilaiset vanhojen murteiden piirteet ovat hälvemässä. (Hurta 2006.) Suomalaisen puheesta pystytään tunnistamaan, onko hän kotoisin esimerkiksi savolaismurteiden alueelta, tai että onko hän itä- tai länsisuomalainen. Kielen perusteella ei kuitenkaan voida tehdä tarkempaa määritelmää henkilön kotipaikasta. Tällaista ilmiötä kutsutaan aluepuhekieleksi, sillä yleiskielen ja paikallismurteiden välille on aikojen saatossa muodostunut useita erilaisia kielimuotoja. Kyse ei siis ole varsinaisesta murteesta, vaan sen lievemmästä muodosta, jossa murre on tasoittunut. Tässä kielimuodossa on kyse siitä, että sen tarkkarajaisemmat murrepiirteet ovat alkaneet kadota, mutta laaja- alaisemmat piirteet ovat säilyneet. (Lehikoinen 1995, 91.) Syyt murre-erojen tasoittumiseen on tiedonvälityksen kasvu, sekä ihmisten liikkuminen enemmän alueiden välillä (Kotimaisten kielten keskus 2021c).

Elmgren-Heinonen mainitsee käytöksen kultaisessa kirjassa (1957), että jotkut ihmiset eivät koskaan irtaannu jo lapsuusaikana oppimastaan murteesta. Toiset taas kykenevät puhumaan tarvittaessa kirjakielisessä muodossa ja muuttavat sitten taas kieltään omaksi murteeksi, kun keskustelevat oman murrealueen ihmisten kanssa. (Heikkinen & Mantila 2011, 139.) Yhä harvemmin kuitenkin tapaa sellaisia ihmisiä, jotka puhuvat puhtaasti jonkin alueen murretta, tai puhtaasti kirjakieltä. Tilalle on tullut sääntövapaampi puhekielen muoto. Puhekieli ei kuitenkaan ole muodoltaan samanlainen kaikissa tilanteissa, vaan siihen sisältyy paljon variaatioita. (Lehikoinen 1995, 150.)

Murteiden säilymiseen vaikuttaa niiden piirteiden leviämisen lisäksi arvostus murteita kohtaan. On alueita, joissa murteiden käyttöön on suhtauduttu kielteisesti, kuten Helsingissä. Murteiden ilmaisuun liitetään usein maalaisuus. Joillakin toisilla alueilla taas murteiden käyttö on koettu suotavammaksi, kuten esimerkiksi Turussa ja Tampereella, joissa murteita on arvostettu suuresti ja ne ovatkin vahvasti läsnä myös nykypuhekielessä. (Lehikoinen 1995, 151.) Murteita

tarkasteltaessa voidaan kuitenkin sanoa, että arvostus niitä kohtaan on yleisesti kasvanut. On tilanteita, joissa murteiden avulla saatetaan jopa korostaa omaa identiteettiä. Kielen muovaaminen tilanteeseen sopivalla tavalla kuuluu osaksi kielenkäyttäjän kielitaitoa. (Kotimaisten kielten keskus 2021c.)

3.5 Kieliasenteet

Kieli on jokaiselle hyvin läheinen ja henkilökohtainen ilmiö. Kieleen liitetään myös kieliasenteet, jotka ovat kulkeneet kielen mukana aina sen muuttuessa. (Mielikäinen & Palander 2014, 14.) Kieliasenteilla tarkoitetaan suhtautumistapaa kieleen, joka kohdistuu sen muotoihin, piirteisiin tai sen käyttäjiin (Piippo 2016b, 27).

Henkilön oman ja hänelle vieraan puhutavan vertailua voi tehdä kuka vain, eikä se vaadi alan tieteellistä koulutusta, sillä myös maallikon huomiot voivat olla todella yksityiskohtaisia. Kielen ja erityisesti murteiden vertailussa arvioijan taustalla on kuitenkin merkityksensä. Mielipiiret ja asenteet kieltä kohtaan vaihtelevat. Joitakin murteita voidaan pitää esimerkiksi ärsyttävimpinä kuin toisia. Tässä taustalla voi olla kyse muualta opitusta stereotypiasta, tai henkilökohtaisesta kokemuksesta. (Mielikäinen & Palander 2014, 14, 80.)

Kielen ja murteen väliseen eroon ajatellaan usein liittyvän ajatus kielen ymmärtämisestä. Ajatellaan, jos henkilö ei ymmärrä vastaanotettavaa kieltä, on kyse täysin itsenäisestä ja erillisestä kielestä, ei murteesta. Ymmärrettävyyttä ei kuitenkaan voida pitää täysin yksiselitteisenä, sillä siihen sisältyy monia vaikuttavia tekijöitä, kuten kulttuuri ja asenteet ja se, haluaako ymmärtää toisen yhteisön kieltä. Omaa käyttämäänsä murretta pidetään helppona ymmärtää, kun sitä verrataan muihin murteisiin. Tämän ajattelun pohjalta voidaan sanoa, että mikä tahansa murre tai kieli on helppoa ja ymmärrettävää, kunhan se on itselle tuttua. Kielenkäytössä asenteilla voi olla vaikutusta erilaisten kielivarianttien omaksumiseen tai niiden välttelemiseen, sekä kielen tilanteenmukaisiin variaatioihin. (Mielikäinen & Palander 2014, 19, 33, 82.) Kielenkäytön tulkintaan erilaisissa vuorovaikutustilanteissa vaikuttaa aina juuri sillä hetkellä tapahtuva toiminta, kieltä tulkitsevan henkilön omat taustat, sekä se, millainen sosiaalinen persoona vuorovaikutustilanteessa oleva keskustelukumppani mielestämme on (Piippo 2016b, 35). Ihminen suhtautuu kuitenkin ulkopuolisen henkilön määritelmään omasta kielestä ja kieli-identiteetistä hyvinkin kriittisesti, sillä kieli-identiteettiä pidetään hyvin herkkänä asiana (Vaattovaara 2016, 91).

4 KIELI, IDENTITEETTI JA TILANNESIDONNAISUUS

Identiteetti on monimutkainen, tiedostamaton prosessi, joka muodostuu ja elää jatkuvasti. Meillä jokaisella on monia identiteettejä vaihdellen tilanteista tilanteisiin. Identiteetit voivat olla joko implisiittisiä tai eksplisiittisiä. Identiteettiin voivat vaikuttaa mm. sukupuoli, ikäryhmä tai kansallisuus. Identiteettiin vaikuttaa myös se, kenen kanssa keskustelemme, lauseen leksi-kaaliset valinnat, pukeutumistapamme ja käyttämämme murre tai slangi. (Hall 1999, 39; Bucholtz & Hall 2005, 585.) Kieli sisältää paljon tunteita ja kieli on keskeinen osa niin kansallista, kuin yksilöllistä identiteettiä (Heikkinen & Mantila 2011, 91).

4.1 Kieli ja identiteetti

Kun kaksi henkilöä samalta murrealueelta keskustelee keskenään, heidän käyttämällään murteella tai slangilla ei ole juurikaan painoarvoa diskurssissa. Kun toinen heistä matkustaa eri murrealueelle ja keskustelee siellä paikallisten kanssa, heidän murteensa saa lisää painoarvoa diskurssin ja kieli-identiteetin näkökulmasta. (Heldens 2019, 8.)

Sosiologi ja kulttuuritutkija Stuart Hall (1999, 248–252) määrittelee identiteetin diskursiiviseksi. Tällä tarkoitetaan toimintaa, jolla ihmiset määrittelevät heidän omat luonteenpiirteensä samaistumisena joihinkin tiettyihin diskursseihin, jotka ovat jollain tapaa merkkiteoksia vallitsevassa yhteiskunnassa ja sen kulttuurissa. Nämä vuosien saatossa eri modaali-identiteetin opitut tekstit määrittelevät sen, keitä me suomalaiset olemme ja loppujen lopuksi myöskin sen, kuka minä olen. Vahvasti suomalaisuutta määritteleviä teoksia ovat mm. Seitsemän veljestä, Tuntematon sotilas, Nummisuutarit sekä Maamme kirja. (Mantila 2004, 324.)

Näiden teosten ja niissä olevien fiktiivisten henkilöiden kielen käytön seurauksena meille on muodostunut erinäisiä stereotyyppioita eri murteiden käyttäjistä ympäri Suomea. Nämä piirteet leimaavat puhujansa tietynlaiseksi ja näillä stereotyyppioilla ylläpidetään asenteita ja ennakkoluuloja, joita nämä murteet heijastavat puhujastaan. Suomen kielen eri varianteista voidaan löytää mm. seuraavanlaisia piirteitä: kaupunkilaisuus, maalaisuus, korrektius sekä maskuliinisuus. (Paunonen 1982, 46–49.) Kun vielä syvennyttään tarkemmin näihin eri stereotyyppioihin, voidaan savolaisia pitää hauskoina ja lupsakoina, kun taas Etelä-Pohjanmaan murteita pidetään jäyhinä ja maskuliinisinä. Yleisestikin maakuntastereotyyppiat ovat leimaantuneet vahvasti suomalaisia ominaispiirteitä ylläpitäviksi, eli näihin liitetään suoruus, mutkattomuus ja rehellisyys, oli sitten

kyseessä kaakkoismurteisiin liittyvä persoonapronomini mie tai peräpohjolalainen met. (Mantila 2005, 324; Uusi-Hallila 2006b.)

Murteisiin liittyen tiedostetaan myös sosiaalinen ilmiö, jossa murteet irtaantuvat omilta perinteisiltä alueiltaan ja alkavat elämään omaa elämäänsä toisella, täysin vieraalla alueella, jonka puheen piirteet ovat täysin eriävät. Yksi tällainen tunnettu esimerkki on persoonapronominien mie ja sie käyttö muualla kuin kaakkois Suomessa tai länsilapissa. Tällainen havainto on peräisin mm. keskustelututkija Liisa Raevaaran artikkelista ”Osanottajien identiteetit vuorovaikutuksen resurssina helsinkiläisnuorten keskusteluissa”, jossa tutkija havainnoi keskustelijoiden leksikaalisten valintojen vaikutusta identiteetin ilmaisemiseksi. Tutkimuksessa täysin itähelsinkiläinen teinipoika Lari käyttää perinteisen helsinkiläisen persoonapronominivariantin mä sijaan mie:tä. Tämän ja monen muun tutkimuksen tuloksena todetaan persoonapronominin mie ilmentävän jotain tiettyä sosiaalista identiteettiä, joka ei enää välttämättä liity sen perinteisiin käyttöalueisiin. Sanavalinnalla voidaan ilmentää maalaisuuteen tai muuhun perifeerisiin arvoihin identifioitumista. (Vaattovaara 2016, 101, 104.)

Pitkään on puhuttu murteiden autenttisuudesta sekä kyseisen murteen käyttäjäjoukosta ja sen homogeenisyydestä eli siitä, että murre olisi vain sen joukon käytettävissä. Vaattovaara kirjoittaakin (2016, 104–105), että tätä ajattelutapaa on alettu viime vuosina kritisoida uudempien sociolinguistien piireissä ja että murteet ovat, tiettyyn rajaan saakka, vain kielellisiä resursseja ja näin ollen yhteisessä käytössä. Tarkoitetaanko tällä sitä, että murteiden ei tarvitse tulla autenttisen sen alueen kielenkäyttäjän suusta, vaan kuka tahansa voi ottaa omaan puheeseensa eri murteista piirteitä, jos kokee identifioituvan näihin piirteisiin? Voiko puhuja ottaa eri piirteitä eri murteista omaan käyttöönsä? Mitä tapahtuu, jos diskurssiin lisätään tulkki mukaan? Voiko tulkki käyttää eri murteellista ilmaisua pelkästään hänen ”työkielensä” vai tuleeko tulkin olla tällä kyseisellä maantieteellisellä murrealueella?

4.2 Kielen tilannesidonaisuus

Suomen kielen yksi ominaispiirre on heteroglossia, eli kielen eriävät puhe- ja kirjoitusolomuodot. Käyttämämme kieli, aina Nuorgamista Hankoon ja poliittisesta diskurssista Kelan virkamieskieleen voidaan kategorisoida yhden teeman alle, Suomen kieli. (Dufva, Laihiala-Kankainen & Pietikäinen 2002, 15.) Kielessämme on yksi normitettu yleismuoto, kirjakieli, mutta kuten Heikkinen ja Mantila (2011, 31) toteavat, tällaista eheää kieltä ei löydy muuta kuin oppikirjoista sekä kielenkäytön oppaista. Joten arkinen kielenkäyttömme on vaihtelevaa, monipuolista

sekä aina tilannesidonnaista. Tällaisia sosiaalisia sekä tilannesidonnaisia kielenkäyttöön vaikuttavia tekijöitä ovat mm. sukupuoli, etnisuus, sosioekonominen asema, keskustelukumppani(t), käsiteltävä aihe ja sen tuttuus osapuolille sekä tilanteen muodollisuus. (Finegan & Biber 2001, 235.)

Näin ollen, kieli on myös väline ja työkalu, jolla rakennamme kuvaa itsestämme erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Kielenkäytön eri rekisterejä ja tyyliä voidaan myös verrata vaatteisiin ja pukeutumistyyliin. Kielellisillä valinnoilla pystymme välittämään toisillemme monenlaisia asioita itsestämme. Kuten vaatteisiin verrattaessa, kielenkäyttökin on yksilöllistä ja aina tilannesidonnaista. Jokainen meistä pukeutuu ja puhuu eri tavalla esimerkiksi työhaastattelussa kuin kotonaan. (Piippo 2016a, 201.)

Kielimaisema on sosiolingvistiikan käsite, jolla tarkoitetaan sananmukaisesti kielellistä maisemaa, jota havaitsemme jokapäiväisessä elämässämme. Tällä tarkoitetaan kaikkea ympärillä kuulemaamme ja lukemaamme tekstiä ravintoloiden OPEN-kylteistä muiden ihmisten puheeseen. Kielimaisemaan kuuluu oleellisena osana kaikki se kielten moninaisuus, jota arjessa kohtaamme. Esimerkiksi eri puolilla Suomea voimme nähdä kirjastojen ovesa lisätekstejä library, libraria, raamatukogu tai girjerádju. Kielen käytöstä on myös havaittavissa, että sitä käytetään yhä vapaammin ja monimuotoisemmin ja otamme omaan kielenkäyttöömme vaikutuksia ympäröivästä kielimaisemastamme huomaamattamme. Muutokset kielimaisemassa on myös arkinen huolenaihe, kun pelätään englannin kielen ylivaltaa kielimaisemassamme. Ajankohtaisena esimerkkinä tästä on paljon huomiota valtakunnan medioissa herättänyt Turku Center. Perinteiset suomenkieliset nimitykset, kuten Korhosen Autokorjaamo ei enää ole muodissa. Tällaiset muutokset kielimaisemassamme vaikuttavat myös asenteisiin ja identiteettiin, pidimme siitä taikka emme. Prosessin myötä myös kielikäsitteemme uudistuu. (Heikkinen & Mantila 2011, 66–69; Yle.fi 2021.)

4.3 Murteet tulkatuissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa

Työn kannalta on tärkeää tuoda ilmi murteelliset viestintä- ja vuorovaikutustilanteet tulkkauksen näkökulmasta. Kuten aiemmin olemme tuoneet ilmi, viittomakielen murteet ovat Suomessa kytköksissä kuurojen kouluihin (Malm & Östman 2000, 21), eikä niinkään maantieteelliseen, suomenkieliseen murrealueeseen. Asioimistulkin ammattisäännöstö (Kieliasiantuntijat 2021b) sanoo kohdassa kuusi, että *tulkki tulkkaa kattavasti, eikä jätä mitään pois eikä lisää mitään*

asiaankuulumatonta. Edellä mainituista syistä johtuen on tärkeää pohtia tulkin murteen käytön sallittavuutta sen sisällöllisen vastaavuuden sekä tilanteeseen sopivuuden näkökulmasta.

Manitoban yliopiston viittomakielentulkkauksen professori Terry Janzen pohtii Monikowksin (2017, 53) teoksessa vahvasti kulttuuriin sidoksissa olevien tekstien kääntämistä, joille ei löydy käsitteellistä tai kulturellista vertailukohdetta kohdekieleltä. Hän myös pohtii, onko tulkin työtä kääntää kulttuuria toiselle kielelle ja jos on, niin missä määrin. Tulkatuissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa tulkkeina emme voi koskaan olla varmoja, missä määrin lähtötekstin tuottaja haluaa ilmentää omaa identiteettiään sekä kulttuuriaan. Tulkkeina voimme tehdä vain johtopäätöksiä näistä kielellisistä sekä olemuksellisista vinkeistä, joita havaitsemme lähtötekstistä ja sen tuottajasta. (mt. 53, 56.)

Tiittula (1992, 38) kertoo vuorovaikutustilanteissa käytetyn kielen olevan tilannesidonnaista, kuten on tulkkauskin. Tämä tarkoittaa sitä, että tulkkausta ei voi suorittaa vain passiivisen ro-bottimaisesti, vaan se vaatii aktiivisen osallistumisen ja molemminpuolisen kommunikoinnin, jotta tulkki voi muodostaa eheitä ja tarkoituksellisia kokonaisuuksia. Tämän johdosta tulkkikoulutuksissa ympäri maailmaa (Cokely, Holcomb, Stone ym.) kuulutetaan kokemuseräisen oppimisen sekä reflektointitaitojen perään. Näillä taidoilla annetaan tuleville tulkeille avaimet, jotta he osaavat itse tilannesidonnaisesti muodostaa itsenäisiä päätelmiä, mikä on tulkkauksessa sallittua ja mikä ei. (Monikowski 2017, 7, 33, 111.) Tai kuten Jack Hoza (mt., 8) kiteytti asian, *en tiedä kuinka paljon oppimista tapahtuu, jos kerron opiskelijoille, mitä saa tehdä ja mitä ei saa tehdä*.

Cokely (1992) on luonut mallin, jolla voidaan arvioida tulkkausta sekä selvittää, mitä tulkin kognitiivisessa prosessissa tapahtuu. Mallia kutsutaan virheluokitukseksi (miscues). Tässä mallissa Cokely määrittelee virheen ekvivalenssin puutteeksi lähdekielisen ja tulkatun viestin välillä. Nämä tulkkausvirheet voidaan jaotella viiteen kategoriaan. Näitä kategorioita ovat poisjättö (omissions), lisäys (additions), korvaus (substitutions), lähdekielen interferenssi (intrusions) ja anomalia (anomalies). (Cokely 1992, 73–75.)

Poisjätöillä tarkoitetaan sitä, kun jotakin lähtökielellä olevaa informaatiota ei sisällytetä kohdekielen tulkkeeseen. Näitä voivat olla mm. sanojen toistot, täytesanat ja prosessoinnin sanotaminen, eli ”öö...”, ”eli...”, ”tota...” ja ynnä muut. *Lisäyksellä* tarkoitetaan tietoa, joka on tulkatussa kohdekielisessä tekstissä, mutta jota ei ole lähdekielessä. Näitä voivat olla mm. ne lisäykset, jotka tekevät viestistä ymmärrettävämmän kohdekieliseen tulkkeeseen. *Korvauksella*

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Toteutimme tutkimuksemme kahdessa osassa. Tiedetään, että kvantitatiivisen -ja kvalitatiivisen tutkimusten lähestymistavat ovat toisiaan tukevia lähestymistapoja. Teimme ensin kvantitatiivisen kyselytutkimuksen, jota täydensimme vielä kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä, eli ryhmähaastattelulla. Tällä yhdistelmämenetelmällä voimme laajentaa tulokset koskemaan koko aineistojoukkoa, vaikka otantamme jäisikin pieneksi. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara [1997] 2008, 132–133.)

5.1 Kyselyn laatiminen

Aloitimme kyselylomakkeen laatimisen syksyllä 2020, kun opinnäytetyömme tilaajaksi oli varmistunut Kieliasiantuntijat ry. Tämä takasi meille sen, että saisimme heidän jäsenkirjeensä kautta lähetettyä kyselylomakkeen viittomakielentulkeille ympäri Suomea. Näin ollen saisimme eri puolilta Suomea vastauksia, jotka eivät rajoittuisi esimerkiksi yhdelle toiminta-alueelle tai yhden tulkkauspalvelua tuottavan yrityksen sisälle. Kyselyn jakaminen Kieliasiantuntijoiden jäsenkirjeen kautta mahdollisti sen, että saavuttaisimme mahdollisimman monta vastaajaa ympäri Suomea. Jäsenkirjeen avulla saisimme kerättyä vastaajia, jotka ovat aidosti kiinnostuneita vastaamaan kyselyymme. Tällä saisimme taattua tutkimuksen validiuden, vaikkomme saisi riittävää aineistojoukkoa kasaan (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara [1997] 2008, 133, 190).

Olimme pitkin syksyä listanneet talteen kysymysten aihioita, joita olimme matkan varrella pohjineet. Tämän ansiosta lopullinen kyselylomake saatiin parsittua kokoon hyvinkin vaivattomasti. Tärkeintä kysymysten laatimisessa oli pitää kysymykset yksitulkintaisina sekä selkeinä, jotta vastaajat tietävät mihin kysymykseen vastaavat ja jotta saisimme luotettavia vastauksia. Kiinnitimme huomiota myös kyselylomakkeen (liite 1) loogisuuteen sekä visuaaliseen ulosantiin, koska näiden tiedetään nostavan vastaajamääriä. Aloitimme lomakkeen muutamalla monivalintakysymyksellä, jotta saimme kartoitettua perustiedot tutkimuksemme kannalta oleellisista asioista, kuten vastaajien iästä, työkokemusvuosista, työskentelyalueesta, sekä siitä, miltä alueelta he ovat kotoisin. Näiden monivalintakysymysten avulla pystyimme myös Webropolin työkaluilla suodattamaan vastauksia ja tarkastelemaan yksityiskohtaisemmin saman henkilön vastauksia tai vertaamaan niitä muihin saman kohdan vastauksiin. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara [1997] 2008, 196–198.) Kysymysten huolellinen suunnittelu ja oikein muotoilu etukäteen

oli tärkeää, sillä huolimattomuus olisi voinut johtaa suuriin virheisiin tutkimuksessa (Heikkilä 2014, 45).

Linkitimme kyselylomakkeemme kysymykset alalla oleviin käytänteisiin. Esimerkiksi kysymykseen viisi (liite 1) ”Millä Kelan välitysalueella työskentelet tällä hetkellä?” vaihtoehdot olivat Kelan vammaisten tulkkauspalvelun välitysalueet. Kysymyksen kaksi (liite 1) työkokemusvuodet perustuvat suositukseen tuntipalkkaisessa työsuhteessa työskentelevien työkokemusvuosien jaottelutapaan. (Kela 2021a; Kieliasiantuntijat 2020.)

Alun perustietojen kartoituskohdan jälkeen sukelsimme syvemmin aiheen pariin. Käytimme lomakkeessa avoimia-, monivalinta- ja skaalaan perustuvia kysymyksiä. Järjestelimme kysymykset niin, että ensin halusimme tietää ilmiöstä ja sen ilmenemismuodosta, jonka jälkeen sijoitimme aina miksi -kysymyksen perään, jonka avulla saisimme tietää perusteluja, käytänteitä tai muuta ilmiöön liittyvää. Lopuksi kokosimme kyselylomakkeen loogisesti eteneväksi kokonaisuudeksi. Koimme tärkeäksi pitää kysymyksiin vastaamista vapaaehtoisena. Kyselylomakkeessamme ei ollut yhtään kysymystä, johon olisi ollut pakko vastata. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara [1997] 2008, 197–198.)

Saatoimme kyselymme lopulliseen muotoon yhteistyössä tilaajan, Kieliasiantuntijat ry:n kanssa, jotta kyselyn asettelu ja visuaalinen ilme on korrekti molempien standardeilla. Kyselylomakkeessa ulkonäöllä on suuri merkitys, sillä sen pohjalta vastaaja päättää, haluaako vastata kyselyyn (Heikkilä 2014, 26). 11.11.2020 avatun kyselyn vastauslinkki jaettiin Kieliasiantuntijoiden 12.11.2020 lähettämässä marraskuun jäsenkirjeessä. Tarkoituksenamme oli saada kysely vastauskierrokselle ennen joulukiireitä, jolloin oletettavasti saisimme vähemmän vastauksia (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara [1997] 2008, 199).

Emme halunneet jättää kyselyä vain yhden mainoskerran varaan, jolloin viesti voisi hukkua helposti muiden postien joukkoon emmekä saisi vastauksia. Verkossa tehtäviin kyselyihin tiedetään usein liittyvän riski tavoittaa oikeat vastaajat (Vehkalahti 2014, 48). Päätimme mainostaa kyselyä tasaisesti Kieliasiantuntijat ry:n virallisilla kanavilla, kuten Facebookissa ja Twitterissä. Sosiaalisessa mediassa mainos julkaistiin 30.11.2020, sekä 17.12.2020 ilmestyneessä jäsenkirjeessä oli vielä toinenkin muistutus kyselyyn vastaamisesta. Hyödynsimme myös omia kontaktejamme ja laitoimme kyselyn sähköpostilla muutamille tulkeille. Kyselymme oli jaettu

myös meidän puolestamme Facebook -ryhmässä, jonka jäsenet ovat ammatissa toimivia viittomakielen tulkkeja. Kyseisessä ryhmässä on tulkkeja ympäri suomea. Emme ole vielä valmistuneita, joten emme itse voineet laittaa mainosta ryhmään.

Koska tarkoituksena oli tehdä kvalitatiivinen teemahaastattelu tukemaan kvantitatiivisen kyselyn kautta saatuja vastauksia, seurasimme saamiamme vastauksia ja haastatteluun ilmoittautuneiden määrää tasaisin väliajoin. Kun selvisi, että saimme vapaaehtoisia tulkkeja haastateltavaksi, aloimme tarkemmin strukturoimaan haastattelua ja sen kulkua.

5.2 Haastattelu

Aloitimme haastattelun valmistelun käymällä läpi Webropolin kautta saamiamme vastauksia. Emme vielä ryhtyneet analysoimaan saamiamme vastauksia tarkemmin, vaan enemmänkin pohtimaan niitä ilmiöinä, joista halusimme lisätietoa. Olimme myös erään kyselyyn vastanneen kautta saaneet käsiimme Tessa Heldensin ja Paul Van Gentin loppuvuodesta 2020 julkaistun artikkelin *Echoing Attitudes: How the Regional Accent of the Interpreter Affects the Perception of a Deaf Signer*. Artikkelin pohjautui Heldensin vuoden 2019 EUMASLI-tutkinnon lopputyönä tehtyyn tutkielmaan nimeltä *The Influence of Interpreter Accent on the Hearing Person's Perception of Deaf People* (Heldens 2019). Käytimme artikkelia yhtenä lähdemateriaalina haastattelua varten. Poimimme artikkelista mielenkiintoisia havaintoja ja ilmiöitä, jotka toimimme opinäytetyömme kontekstiin.

Kyselylomakkeen viimeisenä kysymyksenä kysyimme vastaajien halukkuutta osallistua aiheita käsittelevään syvähaastatteluun. Tässä kysymyksessä emme halunneet käyttää Webropolin omaa työkalua, joka keräisi haastatteluun haluavien sähköpostit. Jos käyttäisimme tätä vaihtoehtoa, tähän kysymykseen vastanneiden anonymitteetti rikkoutuisi. Ratkaisimme ongelman upottamalla Webropolin erillisen Microsoft Forms -kyselylomakkeen, joka takaisi vastaajille täydellisen anonymitteen (Mäkinen 2006, 120).

Viisi henkilöä vastasi myöntävästi tähän kysymykseen. Olimme pohtineet haastatteluihin kahta vaihtoehtoa, joko henkilökohtaiset haastattelut jokaisen haastateltavan kanssa tai yksi ryhmähaastattelu. Kun varmistui, että saisimme viisi haastateltavaa, päätös ryhmähaastattelusta oli selkeä. Ryhmähaastattelulla saisimme hyvää ja monipuolista keskustelua aiheesta, voisimme kysyä perusteluita tai selvennyksiä ja saisimme myös mahdollisesti vastakkaisia näkemyksiä (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara [1997] 2008, 200).

Seuraavaksi otimme haastateltaviin yhteyttä ja aloimme selvittämään ajankohtaa, joka sopisi mahdollisimman monelle. Laitoimme kaikille viidelle sähköpostia, jossa oli kaikki perustiedot haastattelusta ja sen toteutuksesta, sekä kysyimme kahdesta eri päivävaihtoehdosta heille sopivampaa. Nämä päivät olivat tiistai 09.02.2021 tai torstai 11.02.2021, joista demokraattisella enemmistöllä tiistai valikoitui haastattelupäiväksi. Loppujen lopuksi viidestä henkilöstä neljä henkilöä lupautui tulemaan haastatteluun. Lopulta ryhmähaastatteluun osallistui kolme tulkkia. Saimme poisjääneeltä tulkilta jälkikäteen ääniviestinä vastaukset, sillä hän halusi osallistua haastatteluun.

Haastatteluun osallistuminen on aina vapaaehtoista. Tutkimukseen osallistuneille tulee aina kertoa kaikki mahdollinen tieto tutkimuksesta, jotta he voivat tehdä päätöksen siitä, osallistuvatko tutkimukseen. (Heikkilä 2014, 64.) Koska toimimme täysin etäyhteyksien varassa, emme voineet saada fyysisiä allekirjoituksia. Lähetimme jokaiselle osallistujalle sähköpostitse lupalapun (liite 2), jossa on kaikki tiedot haastattelusta ja materiaalin käytöstä. Tämän avulla haastateltavat tiesivät mihin he osallistuvat. Pyysimme heitä vastaamaan muutama kysymykseen joko kyllä tai ei. Tällä korvasimme fyysisen paperisen rasti ruutuun -lupalapun, jolla vastaajat saivat antaa meille haluamansa luvan materiaalin käyttöön. Lopuksi pyysimme allekirjoituksen korvikkeena kuittauksen henkilön nimestä sekä paikkakunnasta. Näin ollen jokaiselle osapuolille jäisi sähköinen jälki annetuista luvista.

Haastattelua varten teimme itsellemme muistilistan kysymyksistä lokeroitten ne kolmen pääteeman alle. Nämä teemat olivat kieli-identiteetti, murteiden käyttö tulkkauksessa sekä murteet ja etätulkkaus. Kysymykset (liite 3) olivat tarkkaan mietittyjä, mutta vapaassa muodossa olevia, jotta pystyisimme niiden avulla johdattelemaan keskustelua haluamaamme suuntaan. Emme halunneet noudattaa tietynlaista haastattelurunkoa, sillä se estäisi vapaan keskustelun käymisen.

Ryhmähaastattelu kesti noin 70 minuuttia. Olimme sopineet, että haastattelussa meistä toinen toimii päämoderaattorina, mutta molemmilla oli tasavertainen oikeus tehdä täydentäviä kysymyksiä ja ohjailia keskustelua. Alkuun kerroimme toimintaohjeet ja käytänteet haastattelua varten, jotta välttyisimme ongelmilta. Koska toimimme täysin internetin välityksellä, koimme tärkeäksi, että molemmat tallennamme nauhoitteen itsellemme siltä varalta, jos toisen internet-yhteys katkeaisi, jolloin saattaisimme menettää tallennuksen. Näillä toimilla ennaltaehkäisimme mahdollisia yhteyksiin tai muuhun tekniikkaan liittyviä ongelmia.

Koska aiheemme liittyy kieleen ja sen variointiin, piti tämä huomioida haastattelun jälkeisessä aineiston litteroinnin tarkkuudessa (Ruusuvuori 2010, 424). Kun tutkimme murteiden käyttöä, sanan kirjoitusasulla on merkitystä litteraatissa. Koimme myös tärkeäksi, ettemme kuluttaisi liikaa aikaa litterointiin, joten kirjoitimme tekstin mahdollisimman tarkasti, substanssin huomioiden ja laitoimme aikakoodit kommenttien alkuun. Aikakoodien ansiosta tallenteeseen palaaminen ja tarkkojen sitaattien tekeminen onnistui helposti ja nopeasti.

6 TUTKIMUSTULOKSET JA ANALYSOINTI

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää viittomakielentulkkiensa kokemuksia murteiden käytöstä puheelle tulkkauksessa. Pyrimme lisäksi selvittämään, millaisia huomioita ja muutoksia identiteetissä ja kielellisessä identiteetissä haastateltavat ovat kohdanneet aloitettuaan tai jatkettuaan työuraansa itselle vieraalla murrealueella.

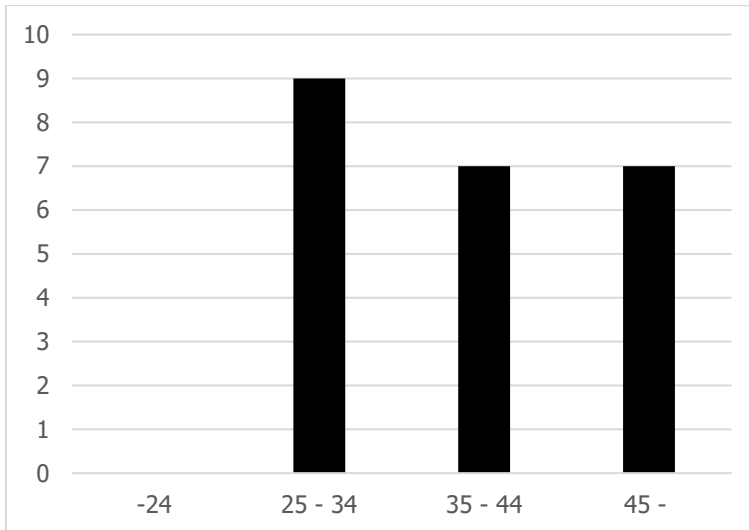
Aineiston keruu toteutettiin Webropol -ohjelman avulla. Kyselystä saatuja tietoja täydennettiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Näin saimme syvällisempää ja luotettavampaa tutkimustietoa (Hirsijärvi & Hurme 2011, 38). Tässä luvussa on esitetty kyselylomakkeesta (liite 1), sekä haastattelusta saatuja vastauksia.

Kyselylomaketta jaettiin tulkeille opinnäytetyömme tilaajan Kieliassiantuntijat ry:n jäsenkirjeessä sähköpostin välityksellä sekä sosiaalisessa mediassa viittomakielentulkeille suunnatussa Facebook -ryhmässä. Lähetimme kyselyn myös suoraan muutamille tulkeille ja tulkkausalalan palveluntuottajille. Näin saimme kyselyn laajaan levitykseen ja se tavoitti tulkkia laajalti ympäri Suomea, lähes jokaiselta Kelan välitysalueelta. Pohjanmaalta emme kuitenkaan saaneet vastauksia. Vastauksia kyselyyn saimme yhteensä 23. Haastatteluun osallistui yhteensä neljä tulkkiä.

6.1 Vastaajien taustatiedot

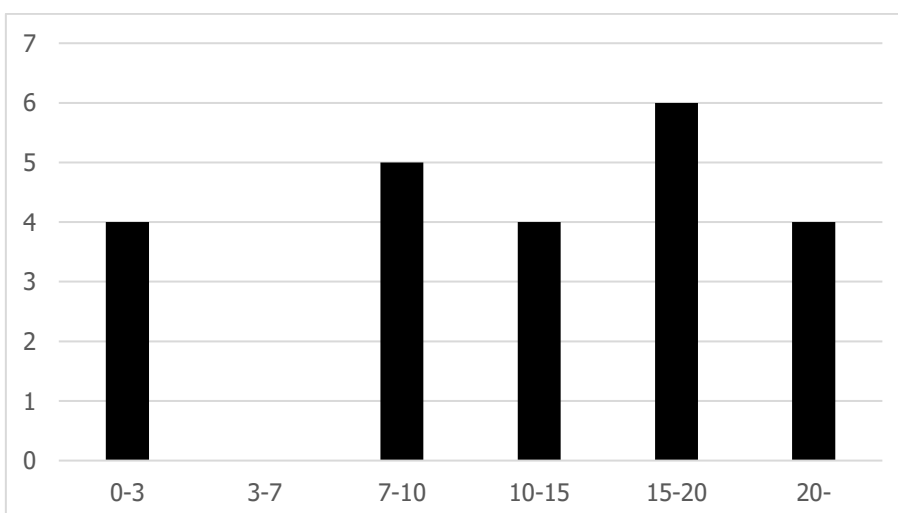
Tässä osiossa käsittelemme kyselyn kysymyksiin 1–6 saatuja vastauksia. Aluksi kartoitimme vastaajien ikäjakaumaa (kaavio 1, s. 28), kokemusvuosia tulkin työssä (kaavio 2, s. 28), sekä murrealueita, joista tulkit olivat kotoisin (kaavio 3, s. 29) ja millä alueella he työskentelivät vastaushetkellä (kaavio 4, s. 30).

Kyselyyn vastanneiden ikä jakautui tasaisesti. 39 % (n = 9) vastanneista oli iältään 25–34-vuotiaita. 31 % (n = 7) vastaajista oli iältään 35–44-vuotiaita. 30 % (n = 7) vastaajista ilmoitti iäkseen 44 vuotta tai enemmän. Alle 25 -vuotiaita vastaajia ei ollut lainkaan. Vastaajien ikäkauma on esitetty kaaviossa 1 (s. 28).

Kaavio 1. Vastaajien ikäjakauma

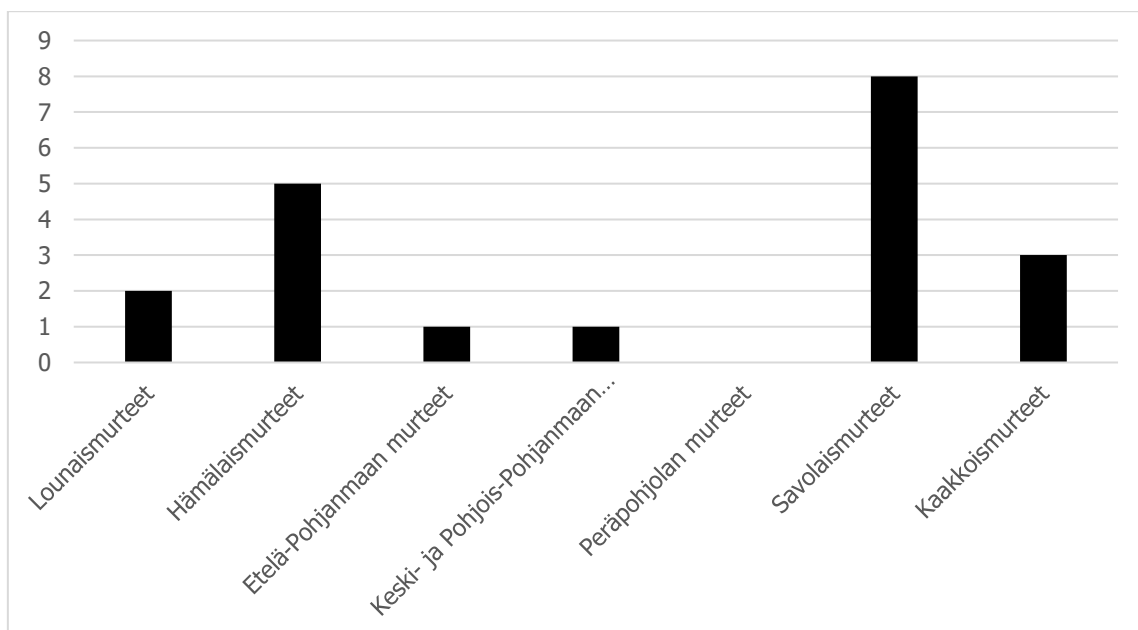
Seuraavaksi halusimme selvittää vastaajien työkokemusvuosia tulkin työssä. 18 % (n = 4) vastaajista ilmoitti työskennelleensä tulkkina alle 3 vuotta. 22 % (n = 5) tulkeista oli työskennellyt tulkkina 7–10 vuotta, 17 % (n = 4) vastaajista 10–15 vuotta, 26 % (n = 6) oli ollut työssä 15–20 vuotta ja 17 % (n = 4) prosenttia vastaajista oli työskennellyt tulkkialalla 20 vuotta tai enemmän. 3–7 vuoden työkokemusta ei ollut kenelläkään. Vastaajien työkokemusvuodet tulkin työssä on esitetty kaaviossa 2.

Kaavio 2. Vastaajien työkokemusvuodet.

Haastatteluun osallistuneista kolmella oli työkokemusvuosia kertynyt 10–15 vuotta ja yhdellä 7–10 vuotta. Kyselyyn vastanneista 22 ilmoitti olevansa nainen ja yksi vastaaja ei halunnut vastata tähän kysymykseen. Kyselyyn ja haastatteluun osallistuneiden työkokemusvuodet ja-kautuivat tasaisesti, joten mielestämme tämä antoi kattavaa ja monipuolista tutkimustietoa aiheesta, sillä mukana oli uransa alkuvaiheessa olevia tulkkeja ja heitä, joille oli ehtinyt kertyä kokemusta tulkatuista viestintä- ja vuorovaikutustilanteista.

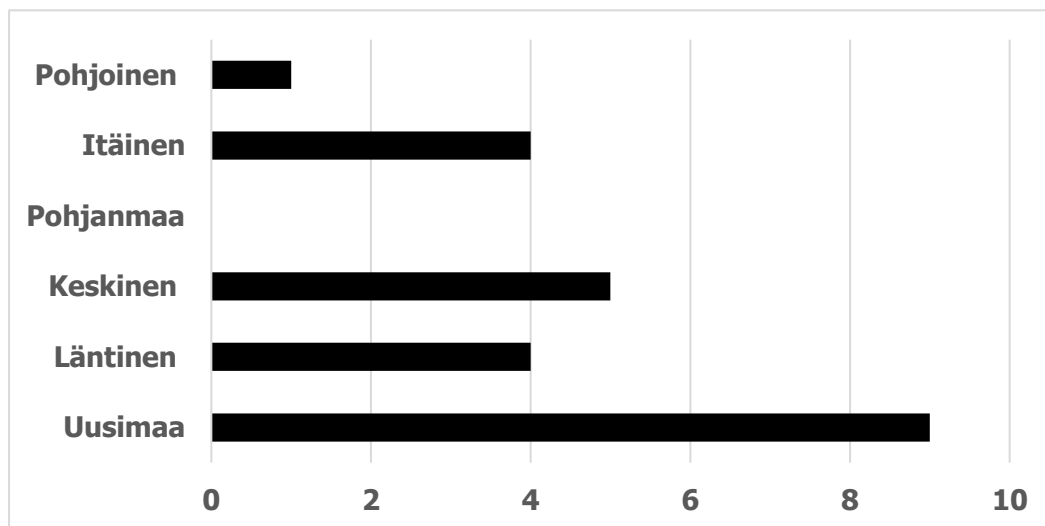
Seuraavaksi kysymyksessä numero neljä halusimme selvittää, miltä murrealueelta vastaajat olivat kotoisin. 9 % (n = 2) vastaajista oli kotoisin lounaismurteiden alueelta, 22 % (n = 5) hämäläismurteiden alueelta, 4 % (n = 1) Etelä-Pohjanmaan murrealueelta ja 4 % (n = 1) Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan murrealueelta. Suurin osa, eli 35 % (n = 8) kyselyyn vastanneista tulkeista oli kotoisin savolaismurteiden alueelta. 13 % (n = 3) vastanneista oli kotoisin kaakkoismurteiden alueelta. Kyselyyn vastanneista kolme ei ollut varma karttaan sijoitettujen murrealueiden jaottelusta, joten he vastasivat avoimeen tekstikenttään. Avoimeen kohtaan vastanneista jokainen oli kotoisin Etelä-Suomesta, lounais- ja hämäläismurteiden alueilta. Tarkkaa seutua emme tiedä, joten emme pysty näitä kolmea vastaajaa lisäämään manuaalisesti jompaankumpaan murrealueeseen. Syy tähän epävarmuuteen löytyy neljännen kysymyksen kartan (liite 1) jaottelusta ja merkintätavasta. Kaikki kolme vastaajaa olivat kotoisin keltaiselta alueelta, jonka katsotaan olevan ruotsinkielistä aluetta, eikä näin ollen lasketa yhdeksi viralliseksi murrealueeksi. Vastaajien jakauma siitä, miltä murrealueelta he olivat kotoisin, on esitetty kaaviossa 3.

Kaavio 3. Miltä murrealueelta vastaajat ovat kotoisin.

Haastatteluun osallistuneista yksi oli kotoisin peräpohjolan murrealueelta, yksi savolaismurteiden alueelta ja kaksi lounaismurteiden alueelta. Saimme siis mielestämme vastauksia melko kattavasti ympäri suomea. Pääpaino vastanneiden kesken määrässä oli kuitenkin savolaismurteiden alueelta kotoisin olevilla tulkeilla. Peräpohjolan murrealueelta emme saaneet vastauksia kyselylomakkeen kautta, mutta voidaan kuitenkin sanoa, että vastaukset antavat melko kattavan kuvan tilanteesta, sillä haastattelu täydentää tämän puutoksen.

Kysymyksessä numero viisi halusimme selvittää, millä kelan välitysalueella tulkit työskentelivät vastaushetkellä. Käytimme kysymyksessä apuna Kelan tulkkauspalveluvälityksen jaottelua (Kela, vammaisten tulkkauspalvelu – alueet ja yhteystiedot 2018). Kysymykseen oli mahdollista vastata käyttämällä yhtä tai useampaa vaihtoehtoa. Kysymykseen vastasi yhteensä 22 henkilöä, mutta vastausten lukumäärä oli 23. Joten voidaan olettaa, että yksi vastaajista työskentelee kahdella eri välitysalueella. Vastaajien jakauma alueittain on esitetty kaaviossa 4.

Kaavio 4 Tulkkien tämänhetkinen työskentelyalue.

Haastatteluun osallistuneista yksi työskenteli keskisellä, kaksi läntisellä ja yksi pohjoisella välitysalueella. Pohjanmaan alueelta emme saaneet vastauksia. Kyselyyn vastanneista viittomaikielen tulkeista 78 % (n = 18) ja kaikki neljä haastatteluun osallistunutta henkilöä työskentelevät tai ovat työskennelleet oman murrealueen ulkopuolella. Näiden vastausten perusteella voidaan myös sanoa, että saimme kattavaa ja luotettavaa tietoa, sillä vastauksia oli tullut lähes kaikilta Kelan nimeämiltä hankinta-alueilta. Kysely oli tavoittanut myös oikean kohderyhmän,

kun sen tavoitteena oli saada vastauksia tulkeilta, jotka ovat työskennelleet oman murrealueensa ulkopuolella.

Kyselyssä 41 % (n = 9) kertoi työskentelevänsä vastaushetkellä Uudenmaan alueella. Tämä ei ole yllätys, koska Kuurojen yhdistysten jäsenmäärätietoja vertaillessa Helsingin yhdistyksellä on selvästi eniten jäseniä (362) muihin yhdistyksiin verrattuna. Tähän jos lisäämme vielä Vantaan yhdistyksen (118) ja Espoon yhdistyksen (105) jäsenet, ollaan tilanteessa, jossa pääkaupunkiseudun yhdistyksillä on 310 jäsentä enemmän, verrattuna seuraavana tulevan yhdistyksen, Turun kuurojen yhdistyksen jäsenmäärään. (Kuurojen Liitto 2020.) Lukumäärä on myös verrattavissa Uudellamaalla työskentelevien viittomakielen tulkkien määrään. Kelan (2021b) tilastot viittomakielen tulkkien määrästä Suomessa kertovat, että Uudenmaan alueella työskentelee eniten tulkkia Suomessa (172). Ero on suhteellisen pieni toiseksi suurimpaan hankinta-alueeseen, läntiseen alueeseen, jossa työskentelee 168 tulkkia. Pientä eroa voidaan perustella sillä, että läntinen alue kattaa maantieteellisesti paljon suuremman alueen, kuin Uudenmaan alue. Kun tarkastelemme vastaajien määriä alueittain ja vertaamme alueiden määriä keskenään, niiden välillä oli suuria eroja. Koimme, että alueellista vertailua murteiden käytöstä ja sen sallittavuudesta erilaisissa tulkatuissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa kahden eri alueen välillä ei voitu tehdä riittävän luotettavien tuloksien saamiseksi. Määrät antoivat kuitenkin yleiskuvan aiheesta.

6.2 Murteiden käyttö erilaisissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa

Tässä osiossa käsittelemme kyselyn kysymykseen seitsemän ja kahdeksan saatuja vastauksia. Tässä luvussa esitetyt kyselylomakkeesta poimitut kysymykset ja vastaukset antavat vastauksia tutkimuksen kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Ensimmäinen kysymys käsitteli sitä, millaisia kokemuksia viittomakielentulkeilla on suomen kielelle tulkkauksessa oman murteen käytöstä itselle vieraalla murrealueella. Toisen kysymyksen tarkoitus oli selvittää, millaisissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa murteiden käyttö on viittomakielen tulkkien mielestä sallittua suomen kielelle tulkkauksessa?

Kysyimme lomakkeen avulla tulkeilta, millaisissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa tulkit ovat käyttäneet murteellista ilmaisua ja millaiset muut tekijät ovat tilanteeseen mahdollisesti vaikuttaneet. Kyselyssä käytimme tässä kohtaa avointa kysymysmuotoa, jotta vastaajat pystyi-

vät kertomaan omakohtaisia kokemuksiaan. Tulkkien työkielestä oli havaittavissa paljon variaatiota. Tulkkauksessa saatettiin käyttää neutraalia yleiskieltä, tai tulkki saattoi poimia murre-sanoja puhujilta omaan tulkkeeseen kontekstista riippuen.

Haastattelussa kysyimme vielä täsmentävän kysymyksen siitä, miten tehdään päätös käyttää jotain murteellista ilmaisuja. Haastateltavilta kysyttiin, perustuuko päätös asiakkaan käyttämästä kielestä poimittuihin vihjeisiin vai onko ratkaisu enemmän tilannesidonnainen. Kaikki neljä haastateltavaa olivat yhtä mieltä siitä, että ratkaisu on aina tilanne- ja kontekstisidonnainen. Kuten aiemmin kerroimme, tulkki saattoi ottaa sanan käyttöön paikalla olevilta kuulevilta. Murteellinen ilmaisu saatettiin nähdä tyylikeinona asiakkaan viittomisessa. Tällä tarkoitettiin esimerkiksi rentoa tai rempseää viittomistapaa. Kielellisiä ominaispiirteitä, kuten viittomavalintoja, ei nähty vinkkeinä murteelliseen ilmaisuun. Tämän perusteella voidaan siis todeta, että kentällä olevat tulkit suhtautuvat murteiden käyttöön positiivisesti. Kyselystä ja haastattelusta käy ilmi, että murteet koetaan olevan rikkaus ja positiivinen asia.

Kyselyssä kysyimme myös, oliko vuorovaikutustilanteessa, jossa käytit murteellista ilmaisuja, osallistuneet henkilöt keskenään tuttuja vai tuntemattomia? Vastaajista 27 % (n = 6) kertoi henkilöiden olevan tuttuja toisilleen, kun taas 18 % (n = 4) vastaajista kertoi keskusteluun osallistuneiden olevan täysin tuntemattomia toisilleen. 55 % (n = 12) kyselyyn vastanneista kertoi, että vuorovaikutustilanteessa olleet henkilöt olivat sekä tuttuja, että tuntemattomia. Näiden vastausten perusteella on vaikeaa sanoa, oliko vuorovaikutustilanteeseen osallistuvien välisillä suhteilla merkitystä tulkin kielelliseen ilmaisuun. Haastattelu kuitenkin täydentää tätä puutetta. Haastateltavista kolme henkilöä kertoi käyttävänsä murteellisia ilmauksia vapaammin, kun paikallaolijat ovat tuttuja keskenään.

6.3 Palautteen saaminen ja tulkkien kokemukset

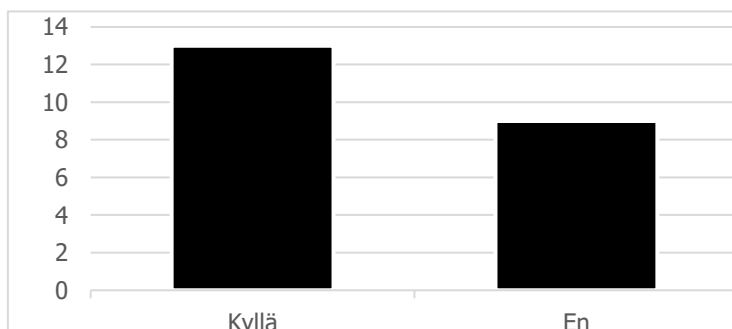
Tässä osiossa käsittelemme kyselyn kysymyksiin 9–11 ja 16–17 saatuja vastauksia. Tämän osion kysymykset ja vastaukset antavat lisää tarkentavia vastauksia ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme eli siihen, millaisia kokemuksia viittomakielentulkeilla on suomen kielelle tulkkauksessa oman murteen käytöstä itselle vieraalla murrealueella. Osiossa esitetyt kysymykset ja vastaukset antavat vastauksia myös kolmanteen tutkimuskysymykseen tulkkien kieli-identiteetissä työn myötä mahdollisesti tapahtuneisiin muutoksiin.

Halusimme kysymysten kautta selvittää, millaista palautetta kyselyyn vastanneet tulkit olivat saaneet murteellisen ilmaisun käytöstä tulkattuun viestintä- ja vuorovaikutustilanteeseen osallistuneita henkilöiltä suomen kielelle tulkkauksestaan. Tähän kysymykseen vastasi 21 tulkkia. Vastaajista 9 % (n = 2) kertoi saaneensa vain positiivista palautetta. 29 % (n = 6) tulkeista kertoi saaneensa enimmäkseen positiivista palautetta. 62 % (n = 13) vastaajista kertoi, ettei ole saanut lainkaan palautetta murteiden käytöstä tulkkauksessa. Haastatteluun osallistuneet tulkit sanoivat, että eivät ole saaneet palautetta. Haastateltava D kertoi saaneensa kommentteja joskus tulkikollegalta tulkkauksen jälkeen, mutta sekin palaute oli ollut vain positiivista. Tutkimus siis osoittaa, ettei murteiden käytöllä katsota olevan negatiivista vaikutusta tulkkaukseen, vaan siihen suhtaudutaan positiivisesti, tai sitä ei huomioida lainkaan.

Hollannissa tehdyssä vastaavanlaisessa tutkimuksessa (Heldens 2019, 50) kysyttiin samaa asiaa, Do you ever receive comments on your accent before/during/after work? Yes/No (suom. oletko koskaan saanut palautetta aksentistasi ennen työtä/työn aikana/työn jälkeen? Kyllä/ei). Tulokset ovat vastaavia keskenään, koska Hollannissa vastattiin kyllä 19 % ja ei 81 %. Tästä voidaan tehdä johtopäätös, että tulkin käyttämä murre/aksentti ei ole oleellinen huomio tulkkauksessa. Tämä voi kertoa myös siitä, että tulkkien on vaikea saada palautetta työstään, joka on sekin tiedostettu ongelma (Martikainen 2016, 6).

6.3.1 Murteiden käytön vähentäminen

Kysyimme tulkeilta seuraavaksi, olivatko he joutuneet luopumaan murteista tai hillitsemään niiden käyttöä tulkkauksessa. Tähän kysymykseen vastasi yhteensä 22 tulkkia. Vastaajista 59 % (n = 13) kertoi vähentäneen murteiden käyttöä. 41 % (n = 9) vastasi, ettei ole joutunut luopumaan murteellisesta ilmaisutavasta lainkaan. Vastaajien jakauma siitä, olivatko tulkit joutuneet luopumaan murteista tai hillitsemään niiden käyttöä tulkkauksessa, on esitetty kaaviossa 5.

Kaavio 5. Murteiden käytön vähentäminen.

Haastatteluun osallistuneista tulkeista kaikki kertoivat vähentäneensä murteellisten ilmausten käyttöä puheelle tulkkauksessaan. Kyselyn ja haastattelun tuloksista käy ilmi, että murteellista ilmaisua käytetään harvoin ja silloinkin tehokeinona, jos se sopii tilanteeseen ja kontekstiin. Erityisesti ikäihmisille tulkattaessa vastaajat sanoivat käyttävänsä enemmän murteellisia ilmauksia. Kymmenen vastaajaa kertoo käyttävänsä puheelle tulkkauksessa yleiskielellisempää ilmaisutapaa sen ollessa turvallinen ja neutraali ilmaisutapa. Vastausta perusteltiin sillä, että yleiskielen käyttö kuuluu tulkin työhön, kuten yksi vastaaja asian kiteytti ”tarkoituksena on kuitenkin mahdollistaa ja helpottaa viestintää eikä hankaloittaa sitä.” Vastauksista käy ilmi, että lipsahduksia tapahtuu silloin tällöin tulkkauksen kuormittavuuden vuoksi. Ilmiötä perusteltiin lisäksi sillä, että tulkkaus saa kuulostaa siltä, että se ei ole suoraa puhuttua tekstiä, vaan että diskurssissa on tulkkaus välissä. Näissä tapauksissa lipsahdukset voidaan luokitella Cokelyn (1992, 74–75) virheluokittelun mukaan joko korvautumiseksi tai lisäykseksi, jota lähtötekstissä ei ole. Kaikki murteelliset sanat ja ilmaisut eivät kuitenkaan olleet virheitä. Murteellista ilmaisutapaa tulkkeessa saatettiin käyttää myös selviytymisstrategiana haastavissa tilanteissa tietoisesti sekä tiedostamatta, kun asia pitää saada tuotua ulos suusta mahdollisimman nopeasti.

Vastauksista kävi ilmi, että tulkkausprosessi mutkistuu (ainakin uran alkuvaiheessa), kun tulkki joutuu pohtimaan tarkkaan tulkkeen ulostulomuotoa. Lisäksi todettiin, ettei selviytymiskeinona käytetty ilmaus välttämättä ole pelkästään murteellinen sana, se voi olla muutakin fraseologiaa, kuten ystäväpiiristä tai perhepiiristä tuttu ilmaus, joka sanoitetaan ääneen tulkkauksessa paremman sanavastineen puutteessa.

Häiritseekö se, et spiikkaa jotain tiettyä murretta, niin jotenki haluaisin ajatella niin, että mikä on se tulkkauksen ydin? Se, että viesti välittyy ja jos joku asia siinä häiritsee, kun kuuntelee ite spiikkausta, tulkattua tilannetta, nii enemmänhän se häiritsee, jos se töksähtää. Enemmän se häiritsee, jos siinä tapahtuu jotain, ettei ymmärretä. Se pistää korvaa ja tulee semmonen okei äh, miten tästä eteenpäin, että ku mitä sanoja siinä käytetään. (Haastateltava A).

...tulkki tulkkas *mie* ja *sie* varsinaissuomalaista kuuroa. Oisko ollu mitenkään uskottavampaa, jos tätä vapaamuotoista puhetta ois tulkattu hyvin virallisesti *sinä* ja *minä*? Tai olisko ollu uskottavampaa, jos tulkki ois yrittäny vääntää ittestään murretta, jota hän ei osaa? Vaikka se otti mua korvaan, niin ehkä se oli silti paras ratkaisu siinä tilanteessa.” (Haastateltava B).

Vastauksista voimme päätellä, että tulkit käyttävät suurimmaksi osaksi puheelle tulkkauksessa neutraalia yleiskielellistä ilmaisua. Tärkeämpää tulkkiensa mielestä on kuitenkin sujuva tulkkaus, kuin yleiskielisempi, hieman takerteleva puhe. Käytetyllä murteella ei ole tilanteessa juurikaan

painoarvoa, kun puhutaan vapaamuotoisen puheen tulkkauksesta. Itselle vieraan murrealueen sanoja voidaan käyttää ”avainsanoina” lauseessa, jos ne on napattu esimerkiksi asiakkaan käyttämästä huuliosta tai muusta ympärillä olevasta puhutusta diskurssista. Huuliolla tarkoitetaan viittoman kanssa samanaikaisesti tuotettua suun liikettä tai asentoa (Kotimaisten kielten keskus & Kuurojen Liitto ry 2018, 22). Myös työkokemusvuosista oli etua. Mitä enemmän oli työkokemusvuosia tulkin työstä, sitä helpommaksi vastausten perusteella koettiin kielen eri varianssien käytön sekä avainsanojen poimimisen tulkkeeseen itselle vieraasta murteesta. Tässä kohtaa avainsanoilla tarkoitettiin sanoja, joita muut tilanteessa olevat kuulevat käyttivät ja jotka tulkkikoki sopivan hänen suuhunsa ja tähän kontekstiin.

Vertasimme tuloksiamme Heldensin (2019, 48–50) pro gradu -tutkielman sivututkimuksen tuloksiin ja teimme mielenkiintoisen havainnon. Hän kirjoittaa työssään samankaltaisesta ilmiöstä, jossa hollantilaisten viittomakielentulkkiin olisi hyvä käyttää yleiskielellistä ilmausta puheelle tulkkauksessa. Hänen tekemänsä kyselytutkimuksen tulokset kuitenkin eroavat meidän tutkimustuloksistamme. Kysymykseen *Do you ever adjust your accent while at work?* (suom. Mukautatko aksenttiasi koskaan ollessasi töissä?) Saadaan vastaukseksi *never* (suom. ei koskaan) 47 %, *sometimes* (suom. joskus) 30 % ja *always* (suom. aina) vain 7 %. Toisessa kohdassa kysytään *Is there a difference in your accent between work and private life?* (suom. onko aksenttissasi eroja, kun verrataan töissä oloa ja henkilökohtaista elämääsi?) Saatiin vastaukseksi *Yes, my accent is stronger in private life than at work* (suom. kyllä, aksenttini on vahvempi henkilökohtaisessa elämässäni kuin töissä) 33 %, *no, there is no difference* (suom. ei ole eroja) 44 % ja 23 % sanoo aksentin olevan tilannesidonnaista (engl. *it depends on the situation.*) Tulokset ovat mielenkiintoisella tavalla ristiriidassa, emmekä pysty antamaan tähän loogista selitystä, koska tämä osio oli alkuperäisessä tutkimuksessa vain pieni sivujuonne, joka tarvitsisi tekijän mukaan laajemman ja arvokkaamman paneutumisen aiheeseen (Heldens 2019, 53–54).

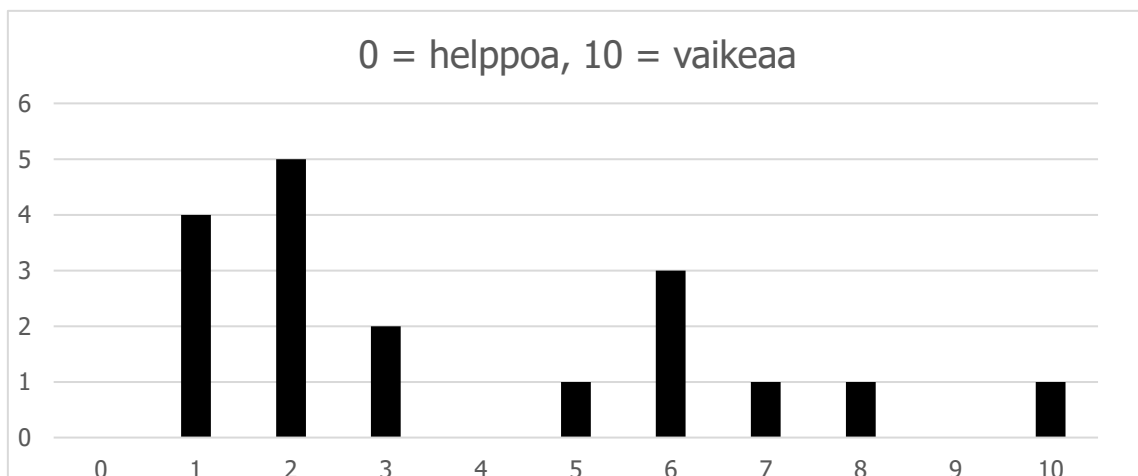
6.3.2 Vaikutukset kieli-identiteettiin

Kysyessämme muutoksista kieli-identiteetissä, vastaajista 26 % (n = 4) kokivat murteiden ilmaisun vähentämisen negatiivisena asiana. Haastatteluun osallistuneista tulkeista haastateltava D kertoi harmistuneensa siitä, kun tulkin työ on muovannut hänen kielenkäyttöään työn lisäksi vapaa-ajalla, kun omat alkuperäiset murreilmaisut olivat vähentyneet puheesta. Kyselyyn vastanneista 26 % (n = 4) kokee kielen variaatioiden hallinnan olevan osa tulkin työtä, eikä murteiden käytön vähentäminen ole vaikuttanut heidän kieli-identiteettinsä merkittävästi.

Tutkimuksen perusteella kävi ilmi, että 26 % (n = 4) tulkeista on kokenut, että murteellisten ilmaisujen vähentäminen tulkkauksessa on vaikuttanut heihin negatiivisesti, tai heidän kieli-identiteettinsä on muovautunut työnsä myötä niin, ettei se ole enää entisensä. Vastauksista voidaan myös todeta tulkeilla olevan selvä rajausta ”työminän” ja ”vapaa-ajan minän” kielenkäytön suhteen.

Tässä esimerkiksi kyllähän mulla puheessa edelleen mie ja sie kuuluu, ku minä ittenänin puhun... Jos oikeen h:n päältä lähtisin täällä vääntämään, nii kyllä se sitte ois aika markkeeraavaa, ois aika korostettua... sillä alleviivaa sitä, että tässä on tulkki välissä. (Haastateltava C.)

Seuraavaksi halusimme tietää liukuma-asteikon (kaavio 6) avulla, kuinka helpoksi tai vaikeaksi tulkit kokevat murteista luopumisen tai niiden käytön hillitsemisen suomen kielelle tulkkauksessa. Liukuma-asteikko oli skaalalla 0 = helppoa ja 10 = vaikeaa. Tähän kysymykseen vastasi yhteensä 18 henkilöä. Minimiarvo vastauksissa oli 1 (n = 4) ja maksimiarvo 10 (n = 1). Saimme vastauksia laidasta laitaan, mutta pääpaino oli selkeästi helpon puolella, koska vastausten keskiarvo oli 3,8.

Kaavio 6. Murteista luopumisen helppous.

Esitimme kieli-identiteettiin liittyen jatkokysymyksen, johon vastaajat saivat kommentoida avoimesti, miksi murteellisesta ilmaisusta luopuminen tai sen hillitseminen tulkkauksessa koettiin helpoksi tai vaikeaksi. Syitä siihen, miksi murteellisesta ilmaisusta on helppo luopua, olivat neljän tulkin mukaan jo työstä kertynyt kokemus sekä kuuden tulkin mukaan se, etteivät he kokeneet heidän kielensä olevan muutoinkaan vahvasti murreperäistä. Kaksi vastaajaa koki murteista luopumisen vaikeaksi, koska he käyttivät arjessa puheessaan niin vahvasti murretta,

että sen häivyttäminen työssä koettiin haastavaksi. He kokivat oman murteen olevan vahva osa persoonaa ja sitä verrattiin jopa äidinkieleen.

6.4 Tulkkien näkemys murteiden käytön sallittavuudesta erilaisissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa

Tässä osiossa on käsitelty vastauksia kysymyksiin 12–15 ja 18. Kyselyssä kysyimme, millaisissa vuorovaikutustilanteissa tulkit ovat muuttaneet käyttämäänsä kieltä ja miksi. Kysymykseen vastasi 19 tulkkiä. 47 % (n = 9) vastaajista kertoi muuttavansa kieltään ns. virallisissa tilanteissa, kuten luento-, kokous-, tai muissa yleisötilaisuuksissa. Kahdeksan vastaajista kertoi, että on muuttanut kieltään kaikissa vuorovaikutustilanteissa. Tulkit kokivat, että kielen muo-vaaminen tilanteeseen sopivaksi kuuluu osaksi tulkin työnkuvaa. Tulkit kertoivat myös, etteivät halunneet korostaa omaa murrettaan tulkkauksen aikana. He kokivat kuuron ja kuulevan välisen kommunikoinnin olevan sujuvampaa ilman tulkin murteellista ilmaisua. Vastaajista yksi koki, että murteellinen ilmaisu olisi voinut estää kuulevaa osapuolta huomaamasta kuuron persoonaa tai tapaa ilmaista asiaansa. Se miten tulkit muuttivat kieltään tulkkauksessa, oli hyvin tilannesidonnaista. 30 % (n = 7) vastanneista kertoi kuitenkin muuttavansa kieltä yleiskielisempään muotoon.

Kysyimme vielä tarkentavana kysymyksenä, millaisissa tilanteissa tulkit eivät käyttäisi murteellista ilmaisua lainkaan. Tähän avoimeen kysymykseen vastasi 19 tulkkiä, joista 12 (63,2 %) oli sitä mieltä, että niin sanotuissa virallisissa tilaisuuksissa ei ole soveliasta käyttää murteellista ilmaisua. Kolme vastaajaa (15,8 %) kertoi myös, etteivät käyttäisi murteellista ilmaisua silloin, jos muutkaan eivät sitä käytä. Kaksi tulkeista vastasi, etteivät käyttäisi murteellista ilmaisua missään tulkaustilanteessa.

Lopuksi kysyimme tulkeilta, millainen käsitys heillä on yleisesti eri murteiden käytön sallittavuudesta tulkatuissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa. Tähän avoimeen kysymykseen vastasi 17 tulkkiä. Kolme näistä vastanneista kommentoi, että vapaamuotoisissa keskusteluissa murteiden käyttö on hyväksyttävää. Samaa mieltä olivat myös kaikki haastatteluun osallistuneet tulkit (n = 4). Yhdeksän viimeiseen kysymykseen vastanneesta tulkista kommentoi, että murteiden käyttö on hyväksyttävää silloin, kun se ei vaikuta tulkattuun vuorovaikutustilanteeseen. Myös haastatteluun osallistuneet kommentoivat, että tärkeintä tulkkauksessa on asian välittyminen oikein. Avoimeen kysymykseen tuli kolmelta vastaajalta kommentti siitä, että tulkin

liian vahvalla murteellisella ilmaisulla voi olla vaikutusta tilanteen kulkuun ja vahva murteellinen ilmaisu voidaan kokea tilannetta häiritsevänä. Yksi kyselyyn osallistuneista kommentoi, että tulkin olisi parempi käyttää aina työssään vain yleiskielistä ilmaisua. Kolme vastannutta tulkkiä koki murteellisen ilmaisun olevan aina lähes poikkeuksetta positiivinen asia viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa. Myös haastatteluun osallistuneet (n = 4) kokivat murteiden käytön rikastuttavan kieltä ja sen olevan positiivinen asia puheessa.

Vastauksista voimme päätellä, että vastaajille on muodostunut työn kautta saadun kokemuksen myötä selkeä käsitys siitä, milloin murteiden käyttö on sallittua tulkkauksessa. Näissä tilanteissa murteellisen ilmauksen käyttöä ei suoranaisesti voida luokitella Cokelyn mukaan virheeksi, vaan tulkin tekemäksi strategiseksi tulkkausratkaisuksi. Esimerkkejä tämänkaltaisista tilanteista olivat mm. ne tilanteet, joissa kaikki osapuolet olivat tuttuja toisilleen. Haastateltavista kolme kertoi, että kaikille paikallaolijoille tutussa tilanteessa, saattoi itsensä monitoroinnin tasoa hieman laskea ja näin ollen antaa itselleen luvan herkutella murteellisilla ilmauksilla. Tämä mahdollisti ”nasevampien” tulkkausratkaisujen käytön, kuin mitä yleiskielinen vastine olisi tarjonnut. Itsensä monitoroinnin laskeminen tarkoittaa automaattisesti sitä, että lipsahduksiakin tapahtuu enemmän, mutta näissä tilanteissa niitä ei koettu Cokelyn mukaan lisäykseksi tai korvautumiseksi.

Toisaalta tiedostettiin myös tilanteita, joissa murteellisen ilmauksen käyttö oli luokiteltavissa virheeksi. Näitä olivat mm. kiperät tulkkauselliset tilanteet, joissa tulkkauksen prosessointi vie kognitiivisia resursseja liikaa ja se ilmenee tulkkeessa anomaliana. Vastaavia esimerkkejä ei ilmennyt materiaaleissamme, koska kyselyssä emme paneutuneet, emmekä saaneet vastauksia, muihin mahdollisiin tekijöihin, jotka tilanteeseen vaikuttavat. Toisaalta saattoi olla, että tulkattava informaatio pitää vain sanoittaa mahdollisimman nopeasti. Kuten yksi kyselyyn vastaaja kiteytti asian *”Kinkkisissä spiikkaustilanteissa lipsuu, jos kaikki resurssi menee muuhun. Joskus käytän tahaltani, jos viittojan suuhun tuntuisi soveltuvan ja tilanne rempseä. Intonaatio lienee kuuluu vahingossa aina.”*

Vasta-alkajien joukosta, eli 0–3 työvuotta omaavien joukosta emme saaneet vastauksia tähän kysymykseen. Yksi mahdollinen syy tämän ryhmän vastausten puuttumiseen voi ehkä olla se, että heille ei ole vielä ehtinyt muodostua riittävää kokemuspohjaa, jonka pohjalta voisi tilanteittain jaotella murteellisten ilmausten käyttöä strategiseen selviytymiskeinoon ja virheeseen. Tulimme tähän johtopäätökseen, koska vastaajista viisi pystyi retrospektiivisesti muistelemaan uran alkuvaiheen haasteita liittyen neutraalin yleiskielen käyttöön.

Kyselytuloksia ja haastattelumateriaalia analysoitaessa kävi ilmi, että murteiden käyttö tai murteellisten ilmausten käyttö tulkatuissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa on vastaajien mielestä sallittua. Tärkeää on kuitenkin muistaa, että murteellinen ilmaisutapa ei saa viedä huomiota pois substanssista eikä häiritse viestin välittymistä osapuolelta toiselle. Mielenkiintoinen havainto oli myös, että kaakkoismurteiden ominaispiirteiset persoonapronominit mie ja sie olivat ainoita murre sanoja, jotka saivat useamman maininnan ($n = 4$). Näistä neljästä vastaajasta kaksi kuvaili näitä persoonapronomineja myös huomiota herättäviksi ja ”korvaa pistäviksi” sanoiksi. Mielikäinen ja Palander (2014, 185) sanovatkin erityisesti yksikön ensimmäisen ja toisen persoonapronominin kiinnittävän helposti muiden huomion, kun ne poikkeavat oman murteen lausumatavasta. Emme voi yleistää tätä ilmiötä koskemaan koko Kaakkois-Suomen murteiden käyttöä, sillä tutkimuksen aikana tuli ilmi vain nämä kaksi sanaa. Ilmiötä voidaan ehkä perustella sen poikkeavuutena perisuomalaisesta, mollivoittoisesta mielenlaadusta, koska kaakkoismurteiden tiedetään ylläpitävän maakuntastereotypioita, jotka ovat leimautuneet piirteisiin iloisuus, puheliaisuus, avoimuus ja feminiinisyydet (Mantila 2004, 329, 332).

6.5 Etätulkkaus

Etätulkkauksella tarkoitetaan tulkattua viestintä- ja vuorovaikutustilannetta, jossa vähintään yksi tulkkauksen osapuolista on fyysisesti eri paikassa ja tulkkaus toteutetaan etäyhteyksiä hyödyntäen (Kela 2021c). Huhtikuun 1. päivänä 2021 alkoi Kelan uusi sopimuskausi. Tämä on ensimmäinen kausi, johon on sisällytetty asiakkaalle vapaus valita tulkkauksen toteutuminen lähi- tai etätulkkauksena. (Kela 2021a.) Tästä syystä myös tulkkien työskentelyalueet saattavat laajentua ja he saattavat tavata täysin uusia asiakkaita täysin uusissa tilanteissa, jotka etäyhteys mahdollistaa.

Kävimme haastattelussa lyhyen keskustelukierroksen murteiden käytöstä etätulkkauksessa, koska haastateltavien ($n = 4$) mielestä etätulkkaus ei eroa kielenkäytöltään läsnä tapahtuvista toimeksiannoista. Pitää kuitenkin muistaa, että etätulkkauksessa on perinteiseen ja jo totuttuun lähitulkkaukseen verrattuna moninkertainen määrä uusia ja tuntemattomia liikkuvia osia, jotka voivat mutkistaa tilannetta ja näin ollen luovat ylimääräistä kuormitusta tulkin tulkkausprosessiin. Haastateltava A sanoikin; ”etätulkkauksissa on jo niin monta elementtiä pitänyt onnistua, ennen kuin tulkki aukaisee suunsa, että hyvä vaan, ja jos sitten jos vielä pystyy pohtimaan saanavalintoja niin hyvä homma!” Kaksi muuta paikalla ollutta haastateltavaa työkyttelivät pää-

tään tapaan, joka pystyttiin tulkitsemaan samaistumisen merkiksi. Tulkki, joka lähetti haastattelukysymysten vastaukset jälkeensä, ei kommentoinut asiaa lainkaan. Ryhmähaastattelussa lisäksi mainittiin, että on myös tilanteita, jotka on ammattimaisesti järjestetty ja joissa pitää kiinnittää huomiota siihen, että tulkkeessa käytetään oikeanlaista rekisteriä.

6.6 Yhteenveto

Kaiken kaikkiaan tutkimuksessa kävi ilmi, että tulkit jakautuvat kolmeen ryhmään; niihin, jotka eivät käyttäisi murteita työssään lainkaan, niihin, jotka käyttävät murteita työssään päivittäin tilanteesta riippumatta sekä niihin, jotka käyttävät murteita tulkkauksessa vuorovaikutustilanteen niin salliessa. Suurin osa vastaajista kuului tähän viimeiseen ryhmään. Tutkimuksen perusteella voidaan siis sanoa, että murteiden käytön sallittavuus on tulkkien keskuudessa tilannesidonnaista. Murteiden käytölle suotuisia viestintä- ja vuorovaikutustilanteita olivat ns. vapaamuotoiset keskustelutilanteet, joita olivat esimerkiksi perheen, ystävien, työ- tai koulukaverien kanssa käytävät keskustelut vapaa-ajalla.

Tuloksista kävi myös ilmi, että alkuperäinen murre alkaa katoamaan ja unohtumaan puheesta, kun asetutaan uudelle, mutta vielä toistaiseksi vieraalle murrealueelle työskentelemään. Vuosien saatossa tällä murteen katoamisella on vaihtelevia vaikutuksia kielelliseen identiteettiin ja voimme jaotella nämä kahteen kategoriaan. Osa kokee muutoksen luonnollisena prosessina ja osa kokee tunnemurteen menetyksen erivahvuisena identiteetillisenä kriisinä. Ilmiö on hyvin yleinen ulkomaille muuttaneiden kieli-identiteettejä tutkittaessa. (Lehto 2013, 86–87.) Tällöin puhutaan äidinkielen suhteesta sen kyseisen maan kieleen, jossa asutaan. Ilmiö näyttää kuitenkin olevan sovellettavissa, kun vertaamme tämän tutkielman myötä kahteen eri suomen murteeseen identifioitumista. Eli sitä, miten henkilön identiteetti mukautuu vanhasta tunnemurteesta uuden asuinalueen murteeseen. Tuloksista kävi myös ilmi, että vaikka menettäisimme oman alkuperäisen murteemme, intonaatio ja poljenta ovat kuitenkin elementtejä, jotka säilyvät puheessamme pitkään ja joista vanhan kotiseutumme voi tunnistaa.

7 POHDINTAA

Tutkimuksen tavoitteena oli saada vastauksia mahdollisimman kattavasti ympäri suomea siitä, millaisia kokemuksia viittomakielen tulkeilla on murteiden käytöstä tulkkauksessa erilaisissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa. Tutkimuksen perusjoukkona toimivat suomessa työskentelevät viittomakielen tulkit. Kyselylomakkeeseen vastasi yhteensä 23 tulkkia. Rajasimme opinnäytetyössämme vastaajat viittomakielen tulkkeihin ja keskityimme puheelle tulkkauksessa tapahtuviin murteellisiin ilmiöihin. Tutkimustuloksia voidaan kuitenkin soveltaa myös puhuttujen kielten tulkkauksessa.

7.1 Tutkimustulosten luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksessa perusjoukko tuli rajata tarkasti, jonka jälkeen pystyimme selvittämään, onko joukosta olemassa kattavaa rekisteriä tai että voidaanko tutkimuksessa hyödyntää rekisteristä saatuja tietoja (Heikkilä 2014, 32). Tulkeista ei ole olemassa sellaista numeerista tietoa, josta ilmeni, kuinka moni tulkki työskentelee oman murrealueensa ulkopuolella. Tästä syystä emme pystyneet arvioimaan tarkemmin, kuinka monta vastausta tulemme saamaan. Otosta tässä tutkimuksessa edustavat viittomakielen tulkit, jotka työskentelevät oman murrealueensa ulkopuolella. Kysely oli avattu vastaajien toimesta 299 kertaa. Vastauksia kyselyyn saimme yhteensä 23. Näin ollen kyselyn avanneista 7,7 % vastasi kyselyyn.

Kelan tilastojen mukaan heidän listoillaan työskenteleviä viittomakielentulkkeja oli maaliskuun 2021 tietojen mukaan yhteensä 527 (Kela 2021b). Tämän perusteella lopullinen vastausprosentti olisi n. 4 %, mutta on vaikea sanoa, kuinka moni juuri kelan listoilla ollut tulkki on vastannut kyselyyn, tai kuinka moni heistä työskentelee oman murrealueensa ulkopuolella.

Kieliasiantuntijat ry:n lähettämän marraskuun 2020 jäsenkirjeen oli vastaanottanut yhteensä 2196 jäsentä, joista 62,3 % avasi kirjeen. Tilaajan ilmoittaman arvion mukaan, suoraa tutkimuksen kohderyhmää edustavia viittomakielentulkkeja, jotka avasivat jäsenkirjeen, oli noin 500. Kyselyn linkkiä klikkasi suoraan jäsenkirjeestä 11 henkilöä. Kieliasiantuntijat ry:n Facebook kanavan kautta kyselylinkin avasi 12 henkilöä. (Gorschelnik 2021.)

Kyselyyn vastanneista 78 % (n = 18) kertoi, että työskentelee tai on työskennellyt oman murrealueensa ulkopuolella jossakin vaiheessa työuraansa. Olemme tyytyväisiä saatujen vastausten määrään.

Haastatteluun ilmoittautuneille lähetimme erikseen sähköpostiin lomakkeen (liite 3), jossa kysimme heiltä kirjallisesti lupaa käyttää haastattelussa saamiamme tietoja. Vielä haastattelun alussa kerroimme kaikille, että tutkimustuloksistamme vastaajien henkilöllisyyttä ei voida todentaa ja että litteroimamme tutkimusmateriaali ja ääniviestillä saadut vastaukset tullaan tuhoamaan analysoinnin jälkeen. Saimme kaikilta neljältä haastateltavalta kirjallisen luvan käyttää haastattelussa saamiamme materiaaleja tämän työn tekemiseen. Saimme kaikilta (n = 4) myös luvan litteroida haastattelun. Yksi haastateltava eväsi käyttöluvan opetus- tai jatkotutkimuskäyttöön Humanistiselle ammattikorkeakoululle, joten emme luovuta mitään tutkimuksen aikana käsiin saamaamme materiaalia eteenpäin. Kaikki materiaalit tuhoataan jälkikäteen. Muistutimme myös, että haastatteluun osallistuminen oli täysin vapaaehtoista ja että osallistuminen on mahdollista peruuttaa myös jälkeenpäin. Opinnäytetyön palautuspäivään mennessä emme ole saaneet yhtään annetun luvan korjauspyyntöä.

Koko työn ajan olemme myös huomioineet vastaajien anonymiteetin säilymisen. Käytimme työssämme suoria lainauksia kyselylomakkeesta saaduista vastauksista, sekä litteraatteja ryhmähaastattelusta. Haastateltavat (n = 4) nimesimme aakkosten ensimmäisten kirjaimien mukaan systemaattisesti siinä järjestyksessä, jossa käytimme heidän sitaattejaan. Pidimme huolen, ettemme käytä suoria lainauksia, joista haastateltavat pystyttäisiin profiloimaan. Kaikki sitaattit ovat sanatarkkoja litteraatteja, joista on mahdollisesti poistettu jokin substanssin kannalta epäoleellinen tieto, jonka pohjalta henkilö voitaisiin tunnistaa. Kaikki mahdollinen profilointi tässä työssä käytettyjen lainausten pohjalta perustuu pelkästään olettamukseen, eikä niitä voida pitää faktoina.

Haastattelun toteutuminen oli tutkimuksen alkuvaiheessa epävarmaa, mutta saimme kuitenkin haastattelun toteutumaan alkuperäisten suunnitelmien mukaisesti. Haastattelututkimuksessa yksi tärkeä osa on kerätä vastaajien omia kokemuksia, joista saadaan hyvin tärkeää tutkimustietoa (Hyvärinen 2017, 12). Haastattelusta saadut tiedot olivat erittäin arvokkaita ja ne antoivat tarkempaa ja monipuolisempaa tietoa kyselylomakkeesta saatuihin vastauksiin liittyen.

82 % (n = 19), sekä kaikki haastatteluun osallistuneet kertoivat työskennelleen tulkkina 7 vuotta tai enemmän. Kyselyssä 17 % (n = 4) vastaajista kertoi työskennelleen tulkkina 20 vuotta tai enemmän. Tämä antaa myös kuvan siitä, että tulkeilla on kertynyt runsaasti työkokemusvuosia, jonka pohjalta voidaan sanoa tulkkien kokemusten antavan selkeän kuvan tutkittavasta aiheesta.

Saimme vastauksia kaikilta muilta Kelan välitysalueilta, paitsi Pohjanmaalta, joten tuloksista voidaan todeta ilmiöiden olevan valtakunnallisia, ei vain alueellisia. Kyselyn 23:sta vastaajasta 18 vastasi tällä hetkellä tai aiemmin työskennelleensä oman murrealueensa ulkopuolella. Tällä n. 78 % vastausmäärällä voidaan sanoa kyselyn tavoittaneen oikeat vastaajat. Emme kuitenkaan saaneet tutkimuksen aikana vastauksia tulkeilta, jotka työskentelevät pohjanmaan alueella. Tähän on vaikeaa antaa selkeää selitystä. Yksi mahdollinen syy voi kuitenkin olla, että Pohjanmaalta opiskelemaan lähteneet tulkit palaavat lopulta työskentelemään takaisin kotiseudulleen, omalle murrealueelle. Näin ollen oman murteen käyttö voi olla turvallisempaa tutulla alueella, eivätkä tulkit ole kokeneet kuuluvansa kyselytutkimuksessa kohderyhmään.

Tutkimuksen loppuvaiheessa huomasimme, että erityisesti kyselylomakkeessa jotkin kysymykset olisi voineet muotoilla eri tavalla, sillä vastaajat eivät olleet ymmärtäneet kaikkia kysymyksissä käytettyjä termejä. Tutkimuksessa käytetyssä kyselylomakkeessa olisimme voineet selittää käyttämiemme termien merkitykset auki niin, että kysymyksiin olisi ollut helpompi vastata. Huomasimme, että murteellinen ilmaisu ja murteellinen sanonta koettiin epäselviksi ilmauksiksi ja ne sekoitettiin usein keskenään. Myös murrealue ja murrealueiden kartta oli monelle vastaajalle vieras. Tämä ongelma korjaantui sillä, kun olimme lisänneet monivalintakysymyksen vaihtoehdoksi avoimen tekstikentän, johon vastaaja pystyi itse kirjoittamaan vastauksen.

Yhtenä haasteena opinnäytetyömme aikana koimme myös vallitsevan koronatilanteen, joka toi haasteita lähdemateriaalin etsintään, kun kirjastot olivat auki tiukoin rajoituksin. Saimme kuitenkin hyödynnettyä hyvin etäyhteyksiä ja verkosta löytyvää materiaalia kirjojen lisäksi. Voimassaoleista koronarajoituksista huolimatta, etäyhteydet mahdollistivat myös haastattelun toteutumisen.

7.2 Tutkimuskysymyksiin saadut vastaukset

Ensimmäinen tutkimuskysymyksemme käsitteli sitä, millaisia kokemuksia viittomakielentulkeilla suomen kielelle tulkkauksessa on oman murteen käytöstä itselle vieraalla murrealueella. Saimme kysymykseen kattavasti vastauksia. Kysymys oli jo suunnitteluvaiheessa meille selvä, sillä tästä kysymyksestä opinnäytetyömme rajaus ja aiheenvalinta alkoi. Saimme tuloksia monesta eri näkökulmasta, kun asetimme aihetta koskevia kysymyksiä niin monivalinta- kuin avoimiksi kysymyksiksi. Selvästikin yleisin vastaus oli, että puhuttua tulketta muokataan yleiskielisempään suuntaan. Perusteita tälle yleiskielisemmälle tulkkeelle oli se, että tehdään ns. kulttuuritulkkauksia, eli hälvennetään vahvasti viittomakielistä ilmaisua kohdekieliselä tyyllille

sopivaksi. Perusteita olivat myös halu ilmaista asia selkeämmin tai neutraalimmin. Kyseessä saattoi myös olla tiedostamaton, tulkkausprosessiin liittyvä tekijä. Näissä tiedostamattomissa, prosessointiin liittyvissä kohdissa, yleiskielellistä tulketta voidaan pitää Cokelyn luokittelun mukaan anomaliana, koska syytä lipsahdukselle ei löytynyt. Yhtenä toistuvana perusteena yleiskielelle oli myös se, että se kuuluu tulkin työhön.

Suurin osa vastaajista (n = 15) mainitsi vähintään yhdessä vastauksessaan sanan ”yleiskieli” sen jossain muodossa. Tästä voimme päätellä sen, että tulkeille on muodostunut työstä saadun kokemuksen kautta selkeä käsitys siitä, millaista kieltä olisi hyvä käyttää. Kyseinen sana sisälsi myös monenlaisia käsitettä täydentäviä etuliitteitä, kuten pyrkiä, mielestäni, kuuluu, parempi ja joutua. Eli kokemusperäisyys erottui vastauksista selkeästi. Vaikka 15 henkilöä vastasi käyttävänsä yleiskieltä, moni puhui myös murteiden sallittavuuden puolesta. Murteiden käytön todetaan olevan vahvasti sidoksissa tilanteen luonteeseen. Onkin siis tulkin päätös ja vastuu perustella, onko murteiden käyttö missäkin tilanteessa hyväksyttävää vaiko ei.

Eettisestä näkökulmasta voidaan tulkattuihin diskursseihin liittyen pohtia, millainen olisi oikea tai tilanteeseen sopiva tulkkausratkaisu. Haastateltava B:n sitaatti (s. 34), jossa hän kertoo tulkin tulkanneen varsinaissuomalaisista kuuroa persoonapronomineilla mie ja sie, tuo näkyväksi sitä prosessia, johon tulkatuissa diskursseissa usein törmätään. Kyseisessä tilanteessa erilaisten persoonapronominien käyttö ei vaikuta tulkkeen ekvivalenssiin, joten ratkaisua ei voida pitää korvautumisena. Mutta viestin semanttinen sisältö, eli sävy, voi olla ristiriidassa kontekstin kanssa, joten murteellinen ilmaisu voidaan tulkita anomaliaksi tai lisäykseksi. Kuten yksi kyselyyn vastanneista kommentoi *”ilman mitään selvää syytä, koska en voi tuoda ilmaisuun omia lisäyksiä, joita murteelliset ilmaisut täällä pääkaupunkiseudulla olisivat.”* Tämä kommentti kertoo siitä, että tulkin oma murre nähdään lisäyksenä lähdekieliseen tekstiin, jossa ei nähdä murteellista ilmaisua. Murteellista ilmausta voidaan tämän kommentin perusteella pitää tilanteeseen sopimattomana, eli virheenä. Yhden tulkin mielestä oikea ratkaisu voi siis toisen tulkin mielestä olla väärä, koska jokaisen tausta ja kokemuspohja on erilainen. Ilmiötä olisikin hyvä tutkia tarkemmin esimerkiksi tapaustutkimuksen menetelmällä, jotta saataisiin yksiselitteistä tietoa vuorovaikutustilanteiden rakenteesta ja kulusta. Tässä opinnäytetyössä emme paneutuneet näiden viestintä- ja vuorovaikutustilanteiden syy-seuraussuhteisiin.

Tutkimusaineiston perusteella saimme myös vastauksen toiseen tutkimuskysymykseen siitä, millaisissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa murteiden käyttö on sallittua suomen kielelle

tulkkauksessa. Tähänkin kysymykseen vastaajat olivat lähes yksimielisesti vastanneet, että vapaammassa puhekielissä diskursseissa murteiden käyttö on sallitumpaa. Toinen monissa vastauksissa toistuva konteksti oli vanhuksille tulkkaus. Tätä perusteltiin mm. sillä, että mitä iäkäämmästä viittomakielisestä on kyse, sitä todennäköisempää oli, että hänen on kuultu joskus puhuvan ja näin ollen murteelliset sanat sopivat paremmin tulkkaukseen kuin yleiskieliset sanat. Opiskelutulkkaus mainittiin myös ympäristönä, jossa kuulee enemmän vapaampaa puhetta, joten tulkeillekin oli luontevaa käyttää puhekieltä tai murteellista ilmaisua. Kaksi kyselyyn vastannutta kertoi kuitenkin murteellisen ilmaisutavan olevan sallittua kaikissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa.

Tutkimuksesta kävi ilmi, että tulkilla tulee olla taitoa lukea tilannetta ja tehdä arvio siitä, milloin murteellinen ilmaisu on vuorovaikutustilanteeseen sopivaa ja milloin ei. Tutkimusaineiston perusteella voidaan sanoa, että ns. vapaamuotoiset viestintä- ja vuorovaikutustilanteet ovat tulkauksessa käytettävän murteellisen ilmauksen suhteen joustavampia, kuin ns. viralliset, muodolliset tilanteet. Tulkilla tulisi olla taito vähentää hänen omaa murteellista ilmaisuaan tilanteen niin vaatiessa. Näitä tilanteita tutkimuksen perusteella olivat esimerkiksi erilaiset luennot, seminaarit, kokoukset tai muut viralliset tapahtumat.

Tärkeänä huomiona tutkimuksessa ilmeni, että tulkit pystyivät vapaammin käyttämään murteellista ilmaisua tulkauksessaan, jos tiesi asiakkaan olevan kotoisin samalta murrealueelta kuin tulkki itse on. Tällöin tulkit saivat omien sanojensa mukaan ”herkutella” omalla murteella. Tärkeintä tulkkien mielestä kuitenkin oli viestin välittyminen ja se, ettei murteellinen ilmaisu vie huomiota tulkkiin itseensä ja että vuorovaikutustilanne etenisi sujuvasti. Murteellinen ilmaisu koettiin tulkkien keskuudessa positiivisena asiana, eikä negatiivista palautetta murteiden käytöstä tulkauksessa saatu lainkaan.

Kolmas tutkimuskysymyksemme käsitteli tulkkien kieli-identiteettiä ja sen muutoksia tulkin työn myötä. Pääpaino tässä tutkimuksessa oli murteellisen ilmaisun käyttö tulkauksessa ja sen vaikutukset erilaisissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa, mutta halusimme myös keskittyä identiteetin näkökulmasta tulkkien kokemuksiin. Tähän tutkimuskysymykseen saimme osittain vastauksia. Vastaukset, joita kysymykseen saimme, olivat pääosin melko neutraaleja. Suurin osa tulkeista koki, ettei tulkin työ ole muokannut heidän kieli-identiteettiään. Tulkit kokivat, että oman kielen muokkaaminen tilanteeseen sopivaksi on osa tulkin ammattitaitoa, joten sen ei koeta muuttaneen tai vaikuttaneen heidän kieli-identiteettiinsä. Osa tulkeista kuitenkin koki, että henkilökohtaisen murteen käytön vähentäminen on muokannut heille ”työkielen” joka on

vaikuttanut myös yksityiselämässä käytettävään kielelliseen ilmaisuun. Vastauksista käy ilmi, että uudelle murrealueelle muuttaminen ja työskentely alueella vaikuttaa myös tulkin henkilökohtaiseen kielenkäyttöön. Tutkimuksesta kävi ilmi se, että vaikka tulkin kieli-identiteetti olisi ollut vahva, oli työkielestä saattanut muotoutua tulkille uusi ns. kotikieli ja tulkki on alkanut puhua enenemissä määrin uuden asuinalueensa murretta.

Musta tuntuu, että se että mä olen savolainen, nii se jotenki ehkä viel nous pintaan ku muutin tänne. Niinku usein käy. Että siellä kaukana kotoa onkin enemmän... Ulkomailla on enemmän suomalainen, ku Suomessa. Se sama ilmiö kävi mulle täällä. (Haastateltava A).

Tartuin tähän (aiheeseen) heti, kun viime vuosina on alkanu harmittaa kun se oma murre on niin hävinny ja huomannu omassa työssä et on sellanen ”tulkikieliminä” tai sellaine identiteetti, että siihen kuuluu vahvasti se, miten ilmaisee itseään, niin se oma murre on sitä myöten sitte jäänyt. (Haastateltava D).

7.3 Tutkimustulosten hyödyntäminen ja mahdolliset jatkotutkimusaiheet

Halusimme alusta asti rajata työn viittomakielen parissa työskenteleviin tulkkeihin, jotta rajaus olisi selkeä. Toivomme myös, että tutkimustulokset antaisivat tietoa meidän lisäksemme myös tuleville tulkkauksen ja kääntämisen opiskelijoille, niin puhutuissa kuin viitotuissa kielissä, sekä jo alalla työskenteleville tulkeille. Tulkin työ on liikkuvaa työtä ja etätulkkauksen lisääntyminen tuo eteemme uudenlaisia viestintä- ja vuorovaikutustilanteita, jonka tähden meidän olisi hyvä silloin tällöin pysähtyä miettimään käyttämäämme kieltä. Toivomme tämän työn antavan vastauksia, tai pistämään pohtimaan asioita uudelta näkökulmalta, edes osaan näihin aihealueisiin liittyviin ongelma-kohtiin.

Analysoidessamme vastauksia sekä tutkimuksen edetessä eteemme tuli monenlaisia mielenkiintoisia aihealueita ja ilmiöitä, joita voisi olla syytä tutkia lisää. Yksi hyvä vaihtoehto olisi esimerkiksi ottaa ”kivikuulevat” eli viittomakieltä taitamattomat mukaan haastatteluun ja kysyä heiltä tulkinkäyttäjänä, osaavatko he erottaa, missä määrin tulkin kielellinen ilmaisu on viittomakielisen kuuron ilmaisu, ja mitkä liittyvät tulkkiin. Hypoteesina tälle on Stephanie Feynen (2013) artikkeli, jossa hän kertoo tekemästään haastattelusta, jossa kysyttiin kuulevilta, viittomakieltä taitamattomilta, tulkin työstä. Vastaukseksi saatiin, että tulkit tekevät aina sanatarkan translitteraation kuuron viittomisesta. Eli kaikki tulkkauksen prosessoinnin ääntämykset ”mm” ”öö” koettiin myös tulevan lähtökielestä.

Erityisesti eri murteelliset variaatiot persoonapronomineista minä ja sinä, kuten mä, sä, mie ja sie koetaan vahvaksi osaksi identiteettiä ja näissä sanoissa on myös suuri tunnelatauma, kun ne sanoitetaan omalla suulla ääneen. Päädyimme haastattelussa keskustelemaan muista vahvasti tunteita herättävistä sanoista kuten äiti ja isä. Samoin kuten persoonapronomineilla, näilläkin sanoilla on monia synonyymeja. Kuten äiti, äiskä, äippä tai äitee. Ongelmana onkin, kuinka sanoittaa nämä sanat tulkkauksessa tavalla, joka sopisi sanojan suuhun, olisi kunnioittava molempia osapuolia kohtaan ja jonka tulkki uskaltaa päästää suustaan. Tällaista ilmiötä olisi myös tärkeää tutkia esimerkiksi vuorovaikutuksen näkökulmasta tulkatuissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa.

Muita mahdollisia jatkotutkimusaiheita ovat mm. miten tulkinkäyttäjät kokevat murteiden käytön suomen kielelle tulkkauksessa ja onko suomen kielen murteet asia, joka kiinnostaa viittomakielisiä tulkinkäyttäjiä? Tai miten viittomakieliset murteet tai alueelliset kielen variaatiot vaikuttavat käännösprosessiin suomen kielelle. Tärkeää olisi myös tutkia, miten kuurot ilmaisevat kielellistä identiteettiään siihen liittyen, mistä ovat kotoisin. Yksi tutkimusaihe voisi myös liittyä siihen, miten se, mistä kuuro on itse kotoisin, vaikuttaa siihen, miten häntä tulkataan.

Opinnäytetyömme tuloksia voidaan hyödyntää tulkkauksessa, kun tulkit pohtivat kielenkäyttöään työvälineenä tai kieli-identiteettiään tulkkina. Toivomme myös, että tämän työn tilaajana toiminut Kieliasiantuntijat ry voi jakaa tulkkausalan toimijoille tietoa työmme tuloksista. Tulkkauslalla tuloksia voidaan pohtia myös etätulkkauksen näkökulmasta, kun Covid-19 pandemian seurauksesta Kela antoi luvan palveluntuottajille järjestää tulkkauksia myös etäpalveluna. Etätulkkaus näyttää tulleen jäädäkseen, ainakin toistaiseksi, kun se on otettu vahvasti mukaan uuteen 01.04.2021 alkaneeseen sopimuskauteen. Näin ollen, jos esimerkkitapauksessa itäsuomalainen tulkki kohtaa etäyhteyksien välityksellä varsinaissuomalaisen viittomakielisen, on tällöin tulkin pohdittava hänen käyttämänsä kielen vaikutusta ja tilannesidonaisuutta. Tutkimuksen päätteeksi tulokset tullaan julkaisemaan Kieliasiantuntijoiden jäsenkirjeessä kevään 2021 aikana.

7.4 Lopuksi

Opinnäytetyö on projekti, joka vaatii taitoja mm. tiedonhankinnan, työn organisoinnin, ongelmanratkaisun, pitkäjänteisyyden ja yhteistyökyvyn osa-alueilla (Heikkilä 2014, 22). Olimme opintojemme aikana tehneet paljon yhteistyötä, joten yhteinen opinnäytetyöprojekti oli luonteva valinta. Työn aihetta pohtiessamme alkuperäinen ajatus murteista, tulkkauksesta ja niiden

tutkimisesta lähti liikkeelle opintojemme aikana, kun saimme usein huomiota osaksemme murteellisen ilmaisun käytöstä arkisessa puheessamme. Kävimme aiheesta usein keskustelua niin lehtoreiden kuin opiskelutovereiden kesken. Keskusteluiden pohjalta aloimme miettimään omaa kieli-identiteettiämme tulevassa ammatissamme, viittomakielen tulkkina. Olimme molemmat muuttaneet opiskelemaan vieraalle murrealueelle, joten arkisessa puhekielessämme murteellinen ilmaisu näkyi vahvasti. Opintojen aikana saimme sellaisen käsityksen, että tulkin kielen tulee sulautua kontekstiin, eikä tulkin ole suotavaa käyttää murteellisia ilmaisuja tulkaessaan. Olimme siis jo opintojen alusta alkaen harjoittaneet niin sanottua tulkkauskieltämme yleiskielisempään muotoon. Halusimme kuitenkin selvittää, kuinka kentällä työskentelevät viittomakielen tulkit suhtautuvat tähän asiaan.

Emme kysyneet tutkimuksen aikana tulkeilta, millainen koulutustausta heillä on, tai mistä koulutusohjelmasta he ovat valmistuneet tulkeiksi. Tutkimuksen edetessä vastauksista kävi kuitenkin ilmi, että tulkkikoulutusta järjestävien tahojen välillä on eroja siinä, miten murteiden käyttöön tulkkauksessa kiinnitettiin huomioita, vai kiinnitettiinkö lainkaan. Toivoisimme, että tulokset herättävät ajatuksia murteiden käytöstä tulkin työssä. Lisäksi toivomme, että opetuksessa asia otettaisiin huomioon uudesta näkökulmasta. Emme kysyneet missään vaiheessa vastaajilta kummassa oppilaitoksessa, Diakissa vai Humakissa he olivat opiskelleet, mutta haastattelun perusteella pystyimme toteamaan, että Diakissa murteiden käytöstä ei juurikaan ole keskusteltu, toisin kuin Humakissa. Toivomme, että tutkimuksemme myötä tulkkikoulutuksessa asia otettaisiin huomioon, jotta opiskelijat alkaisivat jo opintojen aikana miettimään kieli-identiteettiään ja sen rakentumista ja vaikutusta tulkin työssä.

Toivomme että tutkimuksemme tulokset herättävät keskustelua tulkkikoulutuksessa tulkin kielenkäytöstä. Koulutuksen aikana on mielestämme tärkeää, että jokainen pysähtyy miettimään omaa kieli-identiteettiään ja sitä, millaiseksi se mahdollisesti muovautuu tulkin työn myötä. Tutkimuksemme perusteella voimme sanoa, että tulkin on hyvä omaksua niin sanottu työkieli ja osata muokata kieltään tilanteen mukaan, mutta kuitenkin murteellista kieli-identiteettiään täysin unohtamatta. Tämän työn myötä voimme todeta: “Joissakin tilanteissa toimii parhaiten huoliteltu yleiskieli mutta toisinaan taas syvältä sielusta pulppuava omalakinen äidinkieli, murre” (Heikkinen & Mantila 2011, 145).

LÄHTEET

- Bucholtz, Mary & Hall, Kira 2005. Identity and interaction: a sociocultural linguistic approach. Teoksessa: Discourse Studies 7: Issue 4–5 2005. SAGE Publications. Viitattu 4.3.2021. <https://www.researchgate.net/publication/237549760> *Identity and Interaction A Sociocultural Linguistic Approach*.
- Cokely, Dennis 1992. Interpretation: A Sociolinguistic Model. Burtonsville: Linstok Press.
- Feyne, Stephanie 2013. Authenticity: The Impact of a Sign Language Interpreter’s Choices. Viitattu 31.03.2021. https://www.academia.edu/37336168/Authenticity_The_Impact_of_a_Sign_Language_Interpreter's_Choices.
- Finegan, Edward & Biber, Douglas 2001. Register variation and social dialect variation: the Register Axiom. Teoksessa Eckert, Penelope & Rickford, John R. (toim.) Style and Variation. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gorschelnik, Hanna 2021. Kieliasiantuntijat ry. Sähköpostikeskustelu. Henkilökohtainen tiedonanto 05.05.2021.
- Hall, Stuart 1999. Identiteetti. Suom. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere, Tammer-Paino Oy.
- Heikkilä, Tarja 2014. Tilastollinen tutkimus. Porvoo: Edita Publishing Oy.
- Heikkinen, Vesa. & Mantila, Harri 2011. Kielemme kohtalo. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Heldens, Tessa 2019. The influence of Interpreter Accent on the Hearing Person’s Perception of Deaf People. European Master in Sign Language Interpreting. Heriot-Watt University Edinburgh. (Saatu PDF-tiedostona tekijältä sähköpostitse 05.03.2021.)
- Heldens, Tessa & Van Gent, Paul 2020. Echoing Attitudes: How the Regional Accent of the Interpreter Affects the Perception of a Deaf Signer. Sign Language Studies, Volume 21, Number 1, Fall 2020, pp. 5–31. Gallaudet University Press. (Saatu PDF-tiedostona 15.12.2020.)
- Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsijärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. 13.–14. painos. Tekijät ja Kirjayhtymä Oy 1997. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hurta, Heikki 2007. Kielikello. Kielenhuollon tiedotuslehti. Länttä ja itää – suomen murteiden ryhmittelyä 3/2007. Viitattu 17.02.2021. <https://www.kielikello.fi/-/lantta-ja-ittaa-suomen-murteiden-ryhmittelya>.
- Hurta, Heikki 2006. Kotimaisten kielten keskus. Murteiden ominaispiirteet elävät yhä kaupungeissakin. Viitattu 5.5.2021. https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmat/vieraskyyna_%282006_2012%29/murteiden_ominaispiirteet_elavat_yha_kaupungeissakin

- Hyvärinen, Matti 2017. Haastattelun maailma. Teoksessa Matti Hyvärinen & Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvoori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino, 11–45.
- Kela 2018. Vammaisten tulkkauspalvelu – alueet ja yhteystiedot 2018. Viitattu 17.02.2021. https://www.kela.fi/documents/10180/3571044/Vammaisten_tulkkauspalvelu_alueet_ja_yhteystiedot.pdf.
- Kela 2021a. Vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelu uudistuu 01.04.2021. Viitattu 22.03.2021. <https://www.kela.fi/vammaisten-tulkkauspalvelu-uudistuu-2021>.
- Kela 2021b. Vammaisten tulkkauspalvelut – tulkkien tiedot. Viitattu 28.04.2021. http://raportit.kela.fi/ibi_apps/WFServlet?IBIF_ex=NIT241CL
- Kela 2021c. Vammaisten tulkkauspalvelut – etätulkkaus. Viitattu 04.05.2021. <https://www.kela.fi/vammaisten-tulkkauspalvelu-etatulkkaus>.
- Kieliasiantuntijat ry 2020. Viittomakielen tulkkien palkka- ja muut työsuhteen ehdot - tuntipalkkaan perustuvassa työsuhteessa 01.04.2020 - 30.04.2022. Viitattu 17.02.2021. https://kieliasiantuntijat.fi/wp/wp-content/uploads/2020/06/Viittomakielen-tulkkien-suositus-tuntipalkka-1.4.2020_30.4.2022.pdf.
- Kieliasiantuntijat ry 2021a. Kieliasiantuntijat ry. Viitattu 12.01.2021. <https://kieliasiantuntijat.fi/fi/kieliasiantuntijat-ry/>.
- Kieliasiantuntijat ry 2021b. Asioimistulkin ammattisaännöstö. Viitattu 04.05.2021. <https://kieliasiantuntijat.fi/fi/kieliasiantuntija-tyossa/ammattisaannosto-ja-lainsaadanto/asioimistulkin-ammattisaannosto/>.
- Kielipoliisi. 9. luokka: Suomen murteet. Viitattu 08.03.2021. <https://kielipoliisi.wordpress.com/2015/09/12/murteet/>.
- Kotimaisten kielten keskus 2021a. Suomi. Viitattu 15.02.2021. <https://www.kotus.fi/kielitieto/kielet/suomi>.
- Kotimaisten kielten keskus 2021b. Suomen murteet. Viitattu 18.02.2021. https://www.kotus.fi/kielitieto/murteet/suomen_murteet.
- Kotimaisten kielten keskus 2021c. Murteet. Viitattu 05.05.2021. <https://www.kotus.fi/kielitieto/murteet>.
- Kotimaisten kielten keskus 2021d. Kielen asemaan liittyvät termit hallinnossamme- sanasto. Viitattu 05.05.2021. https://www.kotus.fi/julkaisut/kielipolitiikkajulkaisut/kielen_asemaan_liittyvat_termit_hallinnossamme_sanasto/kotikieli
- Kotimaisten kielten keskus & Kuurojen Liitto ry 2018. Suomalaisen viittomakielen perussanakirja (1998) PDF näköisjulkaisu 2018. Viitattu 28.04.2021. https://kaino.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk60/Suomalaisen_viittomakielen_perussanakirja_1998.pdf.
- Kuurojen Liitto 2020. Jäsenyhdistykset. Kuurojen liiton jäsenyhdistykset 2020. Viitattu 25.03.2021. <https://kuurojenliitto.fi/yhdistyshuone/jasenyhdistykset/>.
- Laihiala-Kankainen, Sirkka & Pietikäinen, Sari & Dufva, Hannele (toim.) 2002. Moniääninen Suomi: Kieli, kulttuuri ja identiteetti. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

- Lehikoinen, Laila 1995: Suomea ennen ja nyt: Suomen kielen kehitys ja vaihtelu (2. korj. p.). Helsinki: Finn Lectura.
- Lehto, Liisa-Maria 2013. Suomea, englantia ja japania. Kahden Japanissa asuvan suomalaisen kielidiskurssit. Oulun yliopisto. Viitattu 07.04.2021. <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201302141039.pdf>.
- Malm, Anja & Östman Jan-Ola 2000. Viittomakieliset ja heidän kielensä. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset suomessa. Pieksämäki: Finn Lectura, 9–34.
- Mantila, Harri 2004. Murre ja identiteetti. Teoksessa: Virittäjä Vol. 108 Nro 3 2004. Viitattu 03.03.2021. <https://journal.fi/virittaja/article/view/40346/9773>.
- Martikainen, Liisa 2016. Viittomakielen tulkkausallalla toimivien kouluttajien ja tulkkien työtyytyväisyys ja työnhallinta muutostilanteessa. Itäsuomen yliopisto. Kasvatustieteiden ja psykologian osasto. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 06.04.2021. https://www.academia.edu/29413116/Viittomakielen_tulkkausallalla_toimivien_kouluttajien_ja_tulkkien_ty%C3%B6tyytyvy%C3%A4isyys_ja_ty%C3%B6nhallinta_muutostilanteessa.
- Mielikäinen, Aila & Palander, Marjatta 2014. Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus metakielestä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Monikowski, Christine 2017. Conversations with Interpreter Educators: Exploring Best Practices. Washington DC: Gallaudet University Press. Viitattu 03.05.2021. <https://ebookcentral-proquest-com.ruka.humak.edu:2443/lib/humak-ebooks/reader.action?docID=4810013&ppg=1>.
- Mäkinen, Olli 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.
- Opintopolku 2021. Viitattu 19.03.2021. https://opintopolku.fi/app/#!/haku/s%25C3%25A4hk%25C3%25B6tekniikan%2520in-sin%25C3%25B6%25C3%25B6ri?page=1&facetFilters=teachingLangCode_ffm:FI&tab=los.
- Paunonen, Heikki 1982. Suomen kielen sosiolingvistinen vaihtelu tutkimuskohteena. Teoksessa Päivikki Suojanen & Matti Kalevi Suojanen (toim.) Sosiolingvistiikan näkymiä. Helsinki: Gaudeamus, 35–110.
- Piippo, Irina 2016a. Kahden kerroksen väkeä. Teoksessa Irina Piippo & Johanna Vaattovaara & Eero Voutilainen (toim.) Kielen taju: Vuorovaikutus, asenteet ja ideologiat. Helsinki: Art House, 174–203.
- Piippo, Irina 2016b. Kielen kuva. Teoksessa Irina Piippo & Johanna Vaattovaara & Eero Voutilainen (toim.) Kielen taju: Vuorovaikutus, asenteet ja ideologiat. Helsinki: Art House, 23–52.
- Rainò, Päivi & Vik, Gun-Viol 2020. Tulkkausalan tulevaisuudennäkymät. Asioimistulkkaus, viittomakielen- ja kirjoitustulkkaus sekä puhevammaisten tulkkaus koulutustarpeista ja alan tulevaisuudennäkymistä. Humanistinen ammattikorkeakoulu, julkaisuja 113. Viitattu 19.03.2021. <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2020/10/Raino%CC%80-ja-Vik-tulkkausalan-tulevaisuudennakymat-2020-humak-diak.pdf>.
- Ruusuvuori, Johanna 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 424–431.

- Räsänen, Matti 2010. Kotimaisten kielten keskus. Mitä ihmeen suomen kieltä. Viitattu 17.04.2021. https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmat/hyvaa_virkakielta/hyvaa_virkakielta_-_palstan_arkisto_%282002_2014%29/mita_ihmeen_suomen_kielta.
- Seilola, Irja 2018. ”Ei mun lapsen tarvii vain pärjätä – hän saa loistaa”. Kuulovammaisten lasten vanhempien kokemuksia koulun aloittamisen nivelvaiheesta. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Viitattu 04.05.2021. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/58212/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201805292887.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Tiira, Elina. 2007. Häiritseekö murre?: Viittomakielen tulkin murre puheelle tulkkauksessa. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Tiittula, Liisa 1992. Puhuva kieli – Suullisen viestinnän erityispiirteitä. Helsinki: Finn Lectura.
- Tuomi, Tuomo 1986. Kielikello. Kielenhuollon tiedotuslehti. Murre ja yleiskieli. 2/1986. Viitattu 04.02.2021. <https://www.kielikello.fi/-/murre-ja-yleiskieli>
- Uusi-Hallila, Tuula 2006a. Kieli ja identiteetti. SKS verkko- oppimateriaalit. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Viitattu 30.04.2021. <http://neba.finlit.fi/oppimateriaali/kielijaidentiteetti/>.
- Uusi-Hallila, Tuula 2006b. Kieli ja identiteetti. Perinteinen maalaisuus. SKS verkko- oppimateriaalit. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Viitattu 30.04.2021. <http://neba.finlit.fi/oppimateriaali/kielijaidentiteetti/main.php?target=maakuntastereotyyppiota>.
- Vaattovaara, Johanna 2016. Murtuvat murteet ja murreasenteet. Teoksessa Irina Piippo & Johanna Vaattovaara & Eero Voutilainen (toim.). Kielen taju: Vuorovaikutus, asenteet ja ideologiat. Helsinki: Art House, 83–105.
- Vehkalahti, Kimmo 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Finn Lectura.
- Yle.fi. Englannin kielen valta-asema suututtaa, kysyimme mielipidettä neljältä asiantuntijalta – Akateemikko: ”Turku Center kuulostaa kirpputorilta”. Viitattu 27.04.2021. <https://yle.fi/uutiset/3-11896557>.

LIITTEET

Liite 1 Webropol -kysely

Murteiden käyttö tulkattaessa suomalaiselta viittomakieleltä suomen kielelle

Tervetuloa vastaamaan kyselyyn murteiden käytöstä suomen kielelle tulkkauksessa. Tämä kysely on osa opinnäytetyötämme, ja pyrimme tämän avulla selvittämään viittomakielen tulkkiensa omia kokemuksia murteiden käytöstä suomen kielelle tulkkauksessa itselle vieraalla murrealueella.

Tavoitteenamme on saada tietoa jaettavaksi tulkeille murteiden käytön sallittavuudesta erilaisissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa. Tutkittua tietoa on aiheesta varsin vähän, siksi koemme aiheen tärkeäksi. Tutkimus tehdään yhteistyössä Kieliasiantuntijat ry:n kanssa. Kyselyn vastaukset käsitellään täysin anonymisti, eikä sinua voida tunnistaa vastaustesi perusteella. Kyselyn tulokset julkaistaan Kieliasiantuntijat ry:n jäsenlehdessä kevään aikana 2021. Vastaaminen kestää noin 15 minuuttia.

Terveisin,

Johanna Kurttila ja Sami Järvelä

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

Kieliasiantuntijat

1. Ikäsi

- 24
- 25-34
- 35-44
- 44-

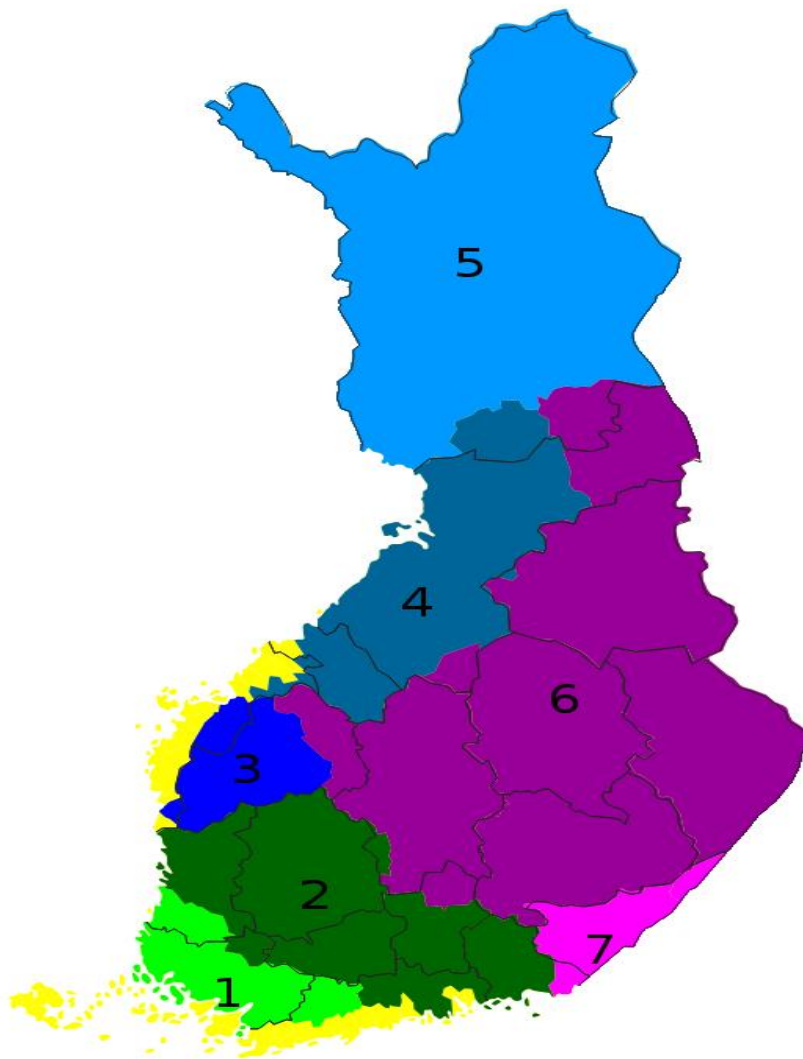
2. Työkokemusvuotesi tulkin työssä

- 0-3
- 3-7
- 7-10
- 10-15
- 15-20
- 20 vuotta tai enemmän

3. Sukupuolesi

- Mies
- Nainen
- Muu
- En halua vastata

4. Miltä kuvan osoittamalta suomenkieliseltä murrealueelta olet kotoisin?

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- En ole varma, kirjoitan itse

5. Millä Kelan välitysalueella työskentelet tällä hetkellä? Voit valita useamman vaihtoehdon.

- Uusimaa
- Läntinen
- Keskinen
- Pohjanmaa
- Itäinen
- Pohjoinen

6. Työskenteletkö tai oletko työskennellyt oman murrealueesi ulkopuolella?

- Kyllä
- En

7. Millaisissa toimintaympäristöissä tai viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa olet huomannut käyttäväsi murteellisia ilmauksia?

8. Olivatko edellä mainituissa tilanteissa paikalla olleet henkilöt entuudestaan...

- Tuttuja
- Tuntemattomia
- Jotain muuta, mitä?

9. Millaista palautetta olet saanut murteellisesta suomen kielen tulkkeestasi?

- Pelkästään positiivista palautetta
- Enimmäkseen positiivista palautetta
- Enimmäkseen negatiivista palautetta
- Pelkästään negatiivista palautetta
- En ole saanut palautetta Jotain muuta, mitä?
-

- 10.** Oletko joutunut luopumaan/hillitsemään oman murteesi käytöstä tulkkina toimiessasi?
- Kyllä
- Ei
- 11.** Jos olet joutunut luopumaan oman murteesi käytöstä, miten se on sinuun vaikuttanut/miten suhtaudut asiaan?
- 12.** Millaisissa tilanteissa huomaat muuttavasi kieltäsi suomen kielelle tulkatesasi?
- 13.** Mistä syistä olet muuttanut kieltäsi suomen kielelle tulkatesasi?
- 14.** Miten olet muuttanut kieltäsi suomen kielelle tulkatesasi?
- 15.** Millaisissa tilanteissa et käyttäisi murteellisia ilmauksia? Miksi?
- 16.** Kuinka haastavaksi koet murteestasi luopumisen/käytön hillitsemisen tulkatesasi suomen kielelle? 0 = helppoa ja 10 = vaikeaa
-
- 17.** Miksi?
- 18.** Minkälainen käsitys sinulla on yleisesti eri murteiden käytön sallittavuudesta tulkatuissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa?
- 19.** Haluaisitko tuoda vielä jotain ilmi, jota emme kysyneet? Sana on vapaa!

Teemme kevättalven 2021 aikana syvähaastatteluja selvittääksemme tarkemmin tulkkien kokemuksia murteiden käytöstä. Etsimme tähän 4-5 kpl haastateltavia. Voitko sinä olla käytettävissä haastatteluun? Siinä tapauksessa jätä sähköpostiosoitteesi seuraavan kentän kautta, jotta voimme olla myöhemmin sinuun yhteydessä.

Kiitos vastauksistasi! Nyt voit lopettaa kyselyn klikkaamalla alapuolelta "Lähetä" nappia.

Liite 2 Haastattelukysymykset

Murre ja kieli-identiteetti:

- Onko kielenkäyttösi muuttunut vuosien saatossa, kun työkokemusta on kertynyt enemmän, jos on niin miten?
- Koetko, että kieli-identiteettisi on muuttunut tai muovautunut työsi kautta, jos on niin miten?
- Onko murteiden käytöstä saatu palautetta? Oletko tehnyt päätöksiä oman kielen käytön suuntaan tai toiseen palautteiden myötä? Eli käyttänyt enemmän tai vähemmän murteellista ilmaisua.

Murre ja tulkkaus:

- Onko huomioita tulkkaustilanteista, joissa puheen murteellisuus on noussut pinnalle? Onko mahdollisesti asiakkaalle koitunut jotakin seuraamuksia murteellisten ilmauksien myötä tai onko se vaikuttanut tilanteen kulkuun jollakin tavalla? Tai onko sinun tulkkina pitänyt selittää asiaa auki?
- Kun tehdään päätös käyttää murteellista ilmaisua, mikä tässä on yleensä taustalla? Nähdäänkö asiakkaan kielessä jotain ”vinkkejä” murteellisesta ilmauksesta vai onko se enemmän tilanteeseen ja kontekstiin liittyvä?
- Voiko omaa murretaustaasi käyttää ns. Selviytymiskeinona kiperissä tilanteissa, kun joudutaan nopeuttamaan asian ulostuontia? Pystytkö tunnistamaan tilanteita, joissa kontrolloisit puhettasi ja millaisissa tilanteissa näin käy? Kuinka tietoisesti muutat kiel-täsi, vai huomaako sitä enemmän jälkeensä tehneensä tiettyjä muutoksia?
- Murre ja ”poljenta” ja intonaatio – liittyykö yhteen vaiko ei? Onko sama asia?
- Mikä on oma näkemyksesi asiaan, onko murteet yleisesti ottaen hyväksytyt asia tulk-kauksessa vai ei?
- Käykö tulkit keskenään keskustelua liittyen murteiden käyttöön tulkkaustilanteissa tai käydäänkö alalla ylipäätään keskustelua aiheesta?
- Jos olet aikaisemmin työskennellyt eri murrealueella (tai ollut mukana tulkatussa tilan-teessa), oletko huomannut murteiden käytössä eroja? Tai ovatko kieliasenteet erilaisia eri alueilla? (Onko mahdollisesti jollakin toisella alueella murteiden käyttö sallitumpaa kuin toisella?) tätä ei kysytty, mutta joku taisi mainita sivuavasti tästä?
- Miten tuttu nykyisen työskentelyalueesi murre on sinulle?
- Millaisia käsityksiä teillä oli murteiden käytöstä tulkkauksessa kouluaikana? Miten tulkikoulutuksen aikana otettiin kantaa murteiden käytöstä suomen kielelle tulkkauksessa? Miten koulussa opitut murteisiin liittyvät asiat näkyvät nyt työssäsi?
- Kuinka paljon asiakkaat tietävät murteiden käytöstä? Miltä ne puheessa kuulostaa, minkälaisia vaikutuksia/seurauksia niillä on? (kontrolloiko asiakkaat joitakin sanavalinto-janne?)
- Onko tapahtunut sellaista, että asiakas on korjannut tulkkaustasi tai pyytänyt että käytät murteellista ilmaisua?
- Onko tulkkaustilanteeseen osallistuneiden henkilöiden välinen tuttuus tai toistensa tuntemattomuus vaikuttanut jollain tavalla murteelliseen ilmaisuusi? Jos on niin miten?
- Oletko koskaan kysynyt asiakkaalta miltä murrealueelta hän on?

Etätulkkaus ja murteet:

- Saattaa käydä niin, että tulkki ja tulkinkäyttäjät ovat täysin eri puolilta suomea. Kuinka tulkin tulisi varautua kielenkäyttöön etätulkkaustilanteessa? Olipa sitten kyse rennosta tai asiallisemmasta tilaisuudesta.

Loppuhuipennus:

Pitäisikö tulkkiprofiilissa olla maininta jonkin murteenkäytön erityisosaamisesta?

Liite 3 Saateteksti ja lupalomake

Hei!

Tervetuloa ryhmähaastatteluun murteiden käytöstä puheelle tulkkauksessa tiistaina 9.2.2021 klo 17.00!

Haastattelu kestää noin tunnin ja se toteutetaan etäyhteydellä Zoomin kautta. Viestin alaosassa on "lomake", jolla korvaamme paperisen lupalapun, jota emme nyt etäyhteyksien vuoksi voi käyttää. Tämän avulla tiedätte, mihin lupaudutte mukaan. Vastaamalla kolmeen alla olevaan kysymykseen kyllä tai ei, annatte meille luvan nauhoittaa haastattelun ja käyttää sitä opinnäytetyötä tehdessämme. Lähetämme Zoom -linkin noin klo 16:00, jonka kautta pääset osallistumaan haastatteluun.

Annan luvan Humanistisen ammattikorkeakoulun opiskelijoille Johanna Kurttilalle ja Sami Järvelälle haastatella minua ja käyttää haastattelutallennetta heidän opinnäytetyönsä aineistona seuraavin ehdoin:

Vastaa seuraaviin kolmeen kysymykseen **kyllä** tai **ei**.

Nauhoitetta saa käyttää ainoastaan ko. opinnäytetyön aineistona:

Nauhoitetta saa käyttää muuhun opetus- ja tutkimustarkoitukseen Humanistisessa ammattikorkeakoulussa:

Nauhoitteesta saa tehdä litteroinnin/käännöksen:

(Nimesi, sekä paikkakuntasi)

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja osallistujien nimiä tai nauhoitetta sellaisenaan ei julkisteta. Analysoituamme tutkimuksesta saadun materiaalin, tallenteet tuhoataan välittömästi. Antamanne luvan voitte myös peruuttaa milloin vain, myös jälkikäteen.

Ystävällisin terveisin,
Sami ja Johanna